

non posset, omnibus ferè mortalibus datum hoc priuilegium consequeretur: nullus enim artifex, nullus caupo, aut stabularius, nullus faber, fullo, lanificus, mercator, aut tonfor, aut quilibet alius esset, qui saltem prædiolum non emeret, vt illud per operarium colendo, hac securitate gauderet: qui omnes cum capi possint ex traditis per domin. Couarruu. lib. 2. variarum resolut. capit. 1. num. 3. non est intelligendum, pragmatikam hanc, quatenus agricolam in vincula conijci prohibet, ad eos esse extendendam, qui agriculturæ non assisunt: nam id omnino requirit text. in d. authent. agricultores, & text. in cap. fin. de tregua & pace, scilicet, vt in agricultura existentes non capiantur, & secundum istud ius commune hæc Regia lex est intelligenda, l. 2. C. de noxalib. act. cap. cum dilectus, de consuet. Bartol. in l. omnes populi num. 55. ff. de iustit. & iure, Panor. confi. 19. in princip. vol. 1. cum traditis à Roxas in epit. successuum capit. 3. num. 38. & corroboratur ex eo, quòd ad hoc vt agricola capi non possit, eius personę ministerium desideratur, & sic ad hoc beneficium consequendum non sufficit id per alium id implere. Pro quo expendo textum in l. vnica, §. ne autem, C. de caducis toll. versic. fin. verò talis, & ibi notat Bald. n. 3. cui consonat text. in l. iubemus, ibi: *Manu sua, &c.* C. de erogat. milit. annon. lib. 12. vbi is, qui manu, voce, & per sona propria, aliquid facere tenetur, non potest id per aliū explere. Quod facit ad quæstionē, an Doctor cōsequatur salariū, legens per substitutū? In quo DD. si nullum subist impedimentū, docere, aut legere per substitutum non posse dixerunt, vt constat ex Cino in d. §. ne autem, & ex Bald. ibi, n. 5. Bart. in l. nemo est qui nesciat, n. 1. & ibi Ioā. de Imol. ff. de duob. reis, l. asin l. quęcunque

Comment. Pragmaticæ

cunque, h. 2. ff. de officio eius, cui mand. est iurisdic-
 Panormit. in cap. extirpandæ, §. qui verò, in repet. n. 6.
 de prebend. & dignit. & latè Felin. in cap. fin. §. his au-
 tem de offic. & pot. iudicis de leg. Idèq; opinor in me-
 dico procedere, vt non possit per substitutum curare,
 nec sic curans adipisci possit salarium, cum non omnes
 operæ sint eadem, l. si non sortem, §. libertus, ff. de con-
 dict. indebiti, vbi ex varietate personarum operæ va-
 riantur, & ibi notat Iason n. 12. & communiter DD.
 & text. in l. inter artifices, ff. de solut. vbi Vlpianus ait:
*Inter artifices longa differentia est, & ingenij & natura, &
 doctrina, & institutionis.* Pro quo etiam adduco textum
 in l. si pupilli, §. fin. ff. de neg. gestis, & quæ notat Greg.
 Lopez in l. 9. tit. 15. p. 7. gl. 2. etsi contrarium consuetu-
 dine obtentum sit, quæ consuetudo in terminis valida
 est, vt dicit Bartol. in d. l. nemo, vbi sup. quia consuetu-
 do loci contractus est inspicienda, l. si fundus, ff. de cui-
 ction. Greg. in l. 15. tit. 1. p. 1. verbo, *Postura, o yerro*, Al-
 ber. Bron. in tract. de statutis exclud. fœm. q. 25. Gozad.
 in conf. 49. n. 11. & 17. & Ioan. de Lecorier de primog.
 lib. 2. q. 7. Sed in laboratoribus, & rusticanis non inue-
 nitur consuetudo, vt per substitutum laborent. Ius igitur
 in eis erit seruandum. Idem in notario verificari nō
 dubito, qui ipse per se ipsum, & non per substitutū of-
 ficiū id exercere debet, idem Bald. in d. §. ne autem,
 n. 22. & facit text. in l. 55. tit. 18. p. 3. & pragmatica Re-
 gia Matriti anno 1590. quæ officium tabellionatus lo-
 cari, & per alium, quàm per ipsummet tabellionē exer-
 cere prohibuit. Et quia priuilegia, quæ militibus, vt di-
 xi concedi solent, in casu glossæ receptæ in l. nepos
 proculo, ff. de verborum significatione, & de quibus
 Ocalora de nobilitate, 5. parte, cap. fin. n. 3. tunc verum
 est

est obtineti, quando in armata militia, & expeditione sunt, vt in d. l. miles, & l. item si miles. ff. de re iud. ibi: *Miles, qui sub armata militia stipendia meruerit.* Et ibi: *Item miles, qui sub armata militia,* gl. 1 in l. milites omnes. ff. ex quibus causis maiores: vbi sex necessaria requiruntur ad hoc, vt quis miles vocari possit: facit text. in l. i. de militari testamēto, & in §. 1. instit. eod. tit. l. ex eo tēpore, cum l. sequenti. C. eod. tit. & ibi Bart. vbi dicit, Quod milites nostri temporis, qui nō occupantur pro republica, non habent priuilegium militum, & sequitur Paul. Castren. in d. l. i. C. de milit. testam. idem Bart. in l. veterani. ff. ad l. Falcidiam, & in l. i. C. negotiatores ne militem, lib. 12. l. 4. tit. 1. part. 6. & ibi Gregor. Lop. in gl. 1. Idq; latissimē prosequitur alijs citatis Ioann. Matien. in stylo chācell. tit. 1. prēmīnēt. 17. casu 20. declaratione 9. §. 2 gl. 4 nu. 8. & 9. Item scholares ad hoc, vt priuilegijs scholarium gaudeant, debent studere, & in scholas ingredi, vt dicit Raphael Cuman. in l. i. ff. solut. matrim. per textum in l. qui duas. §. penult ff. de excusation. tutorum, Bartol. in l. qui sub prætecto. C. de collat. & cart. & nu. lib. 11. Rebus in tract. de priuilegijs scholarium in 3. priuilegio, n. 11. licet alij contrarium sentiant, vt videre est apud Petrum Duēñas in reg. 213. in limitat. 2. vbi Doctorum opiniones concordat. Item, quia quando quis ad ecclesiam curatam promouetur, alijs hanc curam promotus committere nō potest, nec parochus officium id per substitutum expedire poterit, quin ipse residere debeat, vt est text. in cap. fin. §. fin. de offi. & potest. iudicis delegati, text. in cap. is cui, eod. tit. lib. 6. Panormit. in cap. extirpanda. §. quia vero, nu. 3. vers. & prādictorum ratio. Idq; renouat sanctum Concilium Trident. in sess. 6. cap. 1. de refor-

Comment. Pragmaticæ

reformat. & in scis. 23. in cap. 1. de reform. & iterū in scis. 14. de reform. versic. prætereā.

4 Nobilibusque etiam si privilegia concessa sint, ne pro debitis civilibus carceri mancipentur, & alia quæ colliges ex Chassan. in catal. gloriæ mundi in 8. part. cōsiderat. 24. cum omnibus sequentib. & ex Tiraq. de nobilit. à cap. 20 & ex Oratoria de nobilit. 5. part. cap. vltim. Tamen requiritur, ut in ipsius nobilitatis actibus existant: nam si vilibus artificijs, & mercimonijs se ingerant, ea protinus amittent. l. ne quis. C. de dignit. lib. 12. vbi Lucas de Pena, & Ioann. de Platea, & in l. si cohortalis in fine. C. de cohortibus cod. l. bil. 12. tit. 21. p. 2. ibi: *Dezimos, que no deve ser ome cauallero, que por su persona anduiesse faziendo mercaderia.* Et ibi Greg. notat in verbo, *Por su persona*, text. in l. nobiliores. C. de commercijs & mercat. latissime Tiraquel. de nobilit. à cap. 27. cum multis sequent. Mexia Ponte in pragm. panis concl. 6. num. 23. & sequent. & optimè Sarmient. lib. 1. selectarum interpretationum cap. fin. num. 2. vbi ait, quæ si per vilia artificia reliqua nobilitatis privilegia amittantur, non tamē id amittitur, quod à tributis liberati quod tūc procedit, quando per nobilem tale officium pro sustentatione vitæ exercetur: nam non amittet privilegium collectas non solvendi, licet reliqua amittat: & ita id intelligit Lucas de Pena in l. vltima, colum. 3. C. de fund. limit. lib. 11. Pontius etiam vbi sup. num. 45. Pro quo ego pondo verba posita in curijs de Madrid celebratis, anno 1593. ibi: *Que se les guarden sus privilegios a los nobles hōes d'algo*, ac si velint ibi verba illa, ut illis qui artibus mechanicis, & vilibus officijs se mancipāt, talia privilegia non obseruentur, cum hi non nobiles, sed abiecti, infirmi, ac humiles potius appellari debeant.

text.

In fauorem rei frum. Lib. II. 79

text. in l. humilem, C. de incestis nuptijs, & in l. 1. C. de natural. liberis istos enim negotiatores sordidos homines appellat idem Lucas de Pena in d. l. nequis. Et expresse, quod huiusmodi homines mechanicis officijs intenti nobiles nō sint, tenet Antonius in rubr. ne clerici, vel monachi, Cepola in tract. de Imperat. milite eligendo, in materia nobilitatis in 18. opinione, & Mexia vbi sup. in d. n. 23. versic. ex eo, & Otalora de nobilit. 2. parte 3. partis in cap. 5. n. 15. et si refragetur Garcia de nobilit. gl. 1. §. 1. à num. 58. vbi constanter affirmat, nobilitatem per exercitium vilis artis non amitti, quod intelligit de ea, quæ iure sanguinis acquiritur, & à maioribus deriuatur, quoad ius non collectandi, cum Pontio & Sarmiento vbi sup. Nec minus intelligendum est eo casu, quo nobilis mercaturam exerceret: tunc enim non existimarem, iura amitti nobilitatis, vt voluit de iure Regni text. in l. 4. tit. 19. lib. 5. Noue Compilat. vbi inquit text. *De aquí adelante ningun mercader que se alça, re, no pueda gozar, ni goze del privilegio de la hidalguia.* Et sic inferitur ex ea, quod si nobilis non decoxerit, per id quod mercaturam exercent, nobilitatem non amittet, vt notauit ibi Ioan. Matien. in gloss. 1. numeri. 2. & Azuuedo ibidem in princ. vbi ad alia etiam loca se remittit, in quibus latius hanc questionem reassumpsit. Ego autem hæc omnia longiori sum persecutus sermone, vt mei instituti excellentiam melius patefaciam; quippe cum videam per exercitium agriculturæ, & operæ rusticitatis nobilitatem non amitti: nam si per mercaturam non amittitur, multò minùs per agrorum culturam, tanquam rem excellentiorem, erit amittenda. Idque Romanorum exemplo traditur: nā ex illis, qui nobiles appellabātur, mercaturam vt rem vilem, atq; abiectam

Commenti pragmaticæ ¶

lectam contemnebant, cultui agrorum & rei rusticæ
vacare, gregis, atque armentorum curam gerere, quæ
stam viro nobili dignum arbitrabantur, ut ex Poggio re-
tulit idem Otalora de nobilitat. 5. parte prin. cap. 2. n. 3.
& generaliter, quod nobilis suis manibus in proprijs
fundis rem rusticam exercens nobilitatem non amittit,
decisum & conclusum fuit in Parlamento Delphinatus,
ut traditur à Guidone in decis. 41. fuit dubitatum
si nobiles, & in decisione 296. nobiles etiam, col. ultim.
versic. sed utrum nobilis, & in decis. 392. sed quid de
nobilibus. Optimè etiam id asserit Guill. Bened. in cap.
Rainutius verb. dotem, quam ei dederat, n. 52 de testa-
ment. & constanter affirmat Alejat. de præsump. in re-
gul. 1. in præsump. 48. n. 9. vbi Persij carmina allegat, &
ex his refert idem Tiraquellus in d. tract. de nobil. in c.
32. n. 2. & nouissimè Gutierrez in consil. 1. nom. 7.

- 5 Ac pro hac vera resolutione, agricolam, qui capi non
possit, illum debere esse, qui agrum colat, & in agricultura
soleat existeret laborans, & alia huiusmodi opera fa-
ciens, præter dicta supra exempla, hæc ultimo, & excel-
siori contentus ero: quia omnis homo professionem suam
operibus debet ostendere, iuxta textum in cap. canete
22. q. 5. vbi Ambros. ait: Non solum in fabulosis verbis, sed
etiam in simulatis operibus mendacium est: mendacium hæc
que est, se Christianum dicere, & opera Christi non facere;
mendacium est episcopum sacerdotem & clericum se profes-
sari, & contraria huic ordini operari; & sic in hoc casu a-
gricolam se esse non probabit, qui opera agricolæ non fecerit:
nam ipsius agricolæ industria in cultura terræ pluri-
mum potest, cuius hominis industria in dubio cõsetur
electa, ut traditur in l. fidei cõmissa. §. fin. versic. si quis,
& ibi Bart. ff. de leg. 3. text. & Bart. in l. inter artifices,
ff. de

ff. de solut. & sic per alium id explicare non potest, sal-
 tem ad priuilegium consequendum, vt colligitur ex
 sententia Bart. in l. per hanc. C. de erogat. milit. annon.
 lib. i. quibus ad text. in l. denique. §. penultimo. ff. de
 minoribus. l. si quis arbitrato. ff. de verbor. oblig. l. uni-
 ca. §. ne autem. C. de caducis tollendis, & Panorm. in
 cap. fin. §. is autem nu. 3. & latè n. 6. de offi. & potest. iu-
 dicis deleg. Sed ego non inficior textum in d. Authent.
 agricultores ibi, Dum villis insident, sic accipiendū nō
 solum agricolas, dum in labore agriculturæ existunt,
 sed etiam dum ea, quæ necessaria sunt præparant, capi
 non posse; & sic sunt concordandæ opiniones à Doctō-
 ribus diuersimode acceptæ, nam licet Bart. in l. i. C. de
 agricol. & censit. lib. ii. & Alexand. in l. i. ff. de ferijs,
 dixerint non cōcedi ferias, nisi in ipsis messibus, & vin-
 demijs occupatis, & è contra Ioann. de Imol. in cap.
 fin. & ibi Panorm. in num. si. de ferijs, & Speculator in
 eodem tit. in §. i. versic. item nota, tenuerūt, ferias istas
 etiam alijs, quàm rusticis & colonis, vt potè artificibus
 & clericis, & militibus concedendas: nam ista opinio
 intelligi debet, quando eorum cura, & consilio prou-
 ideri fructibus poterat: nam quando de grano & vino
 prouidendum est, ferie conceduntur, vt inquit Ange-
 lus in l. Præsides. ff. de ferijs. Ac non minus laboras per
 substitutum, quando eius diligentia, & consilium, aut
 interuentus necessarius esset, proculdubio capi non
 posset, nam in hoc modo verba huius pragmatice cō-
 grue intelliguntur ibi: *Que por sus personas, o por sus cria-
 dos,* nam non modicam videtur præstare opem, qui cō-
 silium præstat, vt inquit Bart. in l. in furti. §. ope, num.
 3. ff. de furtis, sicut etiam assilens maleficio, auxi-
 lium præstare præsumitur, licet arma nō moueat, nec
 extrahat,

extrahat, vt tradidit Innocētiū in cap. fin. de clerico
 percussore, Bald. in l. raptores n. 6. C. de Epif. & cler. &
 in l. 1. C. de seru. fugit. Hippolyt. in l. vnica, n. 180. C. de
 rapto virginum, & in l. ū in rixa num. 40. ff. ad leg. Cor
 nel. de sicar. Ita etiam, etſi quis per ſeipſum non labo
 ret, dum tamē aſſiſtat hiſ, quæ pro cultura ſunt neceſ
 ſaria, auxilium conferre videtur, præcipiens forte, &
 quæ fieri conueniunt, ſuggerens agricultoribus: nam
 ille dicitur facere, qui facit fieri, vt notatur in l. furti. §.
 mandati. ff. de hiſ qui not. infamia, text. in l. ita autē. §.
 geſſiſſe. ff. de adminiſt. tutorum. l. 1. §. deieciſſe. ff. de vi
 & vi armata, cap. mulieres. §. illi vero, & ibi gloſſ. & Pa
 norm. & Felin. latē de ſentent. excommunicat. & in reg.
 qui per alium, & ibi Dinus de reg. iuriſ lib. 6. Nam fa
 ctum facientis, & facere iuhētis, vnum factum proba
 bat eſſe Bald. in d. l. vnica. §. ne autem, num. 9. & 10. C.
 de cad. tollēdis. Oportet enim in hiſ, quæ agriculturæ
 conueniunt, reſta ratione vti, ſcilicet prudētia, quæ re
 ſta ratio agibiliū appellatur à Philoſopho 6. Ethicon.
 quæ etiam in ſecularibꝫ negotijs verſatur, iuxta tra
 dita à Gratiano in cap. 1. diſtinct. 36. & qui cuncta agit
 cum conſilio, regitur ſapientia, Prouerb. 3. cap. & vbi
 conſilium, ibi ſalus, eodem lib. cap. 11. & 14. & Bald. in
 l. 1. colum. 3. C. ne liceat tertio prouocare, & Panorm.
 in cap. cum in veteri, de elect. col. penult. ma, cū tradi
 tis à Gregorioſtro in l. 3. tit. 21. p. 3. & ſic de milite dici
 poteſt, quòd licet corpore pugnare non poſſit, non di
 citur inhabilis ad pugnandum, ſi polleat conſilio, vt in
 quit idem Panormic. in cap. ex multæ cum. 7. de voto
 & voti redemptione. Ex quo inferitur verus intelle
 ctus ad textum in Laduocati. C. de aduocatis diuerſo
 rū iudi. vbi dicitur: *Nec enim ſolos noſtro Imperio militare*
credi-

in fauorem rei frum. Lib. II. 81

credimus illos, qui gladijs, clypeis, & thoracibus nituntur, sed etiam aduocatos: militant namq; causarum patroni, qui gloriosa vocis confisi munimine, laborantium spem, vitam & posteros defendunt. Haftenus Imperator, nā vir sapiens fortis est, & vir doctus robustus est, vt habetur Prouerbiolorum 24. capite, *Et quia parua sunt foris arma, si non est consilium domi*, vt idem Panormit. vbi sup. hoc ex Ciccone 1. Officiorum refert, & sic Imperator Alexander victoriam obtinuit ex eo, quod consilio gubernaret exercitum, vt ait Trogus Pompeius, lib. 11. & faciunt congesta per And. Tiraq. de leg. connub. leg. 1. & ex eo depeculatus est Chassab. in catal. gloriæ mūdi part. 9. considerat. 44. Ex quibus infero, illum, cuius consilium est necessarium, tum quia agricultoribus assitit, tū quia eis necessaria pręparat, licet per substitutū, aut operarios labore, capi non posse, cū hæc sint agriculturæ pręparamenta; & idem priuilegium pręparanti ad actum æque, ac in actu existenti competit. l. qui mittuntur. §. pennl. ff. ex quib⁹ causis maiores, Bar. in l. si impuberi, nu. 2. ff. de tutor. & curat. datis ab his, Plat. in l. 1. C. de agricol. & censit. lib. 11. nu. 3. circa fin. Pro qua resolutione est text. expressus in l. 4. tit. 20. p. 2 vbi lex de agricolis agens, inquit, *Que los vnos lo han de fazer por sus manos, y los otros que non supieren, o non les conuieue, deuen mandar como se faga*: nō vero sentiam de illo, qui etsi ad colendum fundum suum mittat operarios, ipse tamen huic culturæ non intentus, sed otio vacans in ciuitate, aut oppido manet, nam non solum non est priuilegijs afficiendus, sed potius tanquam ignauus damnandus, iuxta illud Prouerbiolorum capite 29 *Otiosi, ignaui, & inutiles patria sua, magis oneri quā honoris sunt*, & legem à quodam latam fuisse ferunt, vt etij

L damna.

damnatus capite puniretur, quæ lex etsi temeritate plena esset, tamen quæ damna ex otio reipublicæ veniant, mirificè ostendit, & id adeò damnabile privilegium, & favorem nō mereri, nemo est qui nesciat, multam enim malitiam docuit otiositas, ut apud Ecclesiast. cap. 13. unde meritò, inquit text. in cap. nisi cū pridem. §. verum de renuntiat quod otiositas, & voluptas arma sunt antiqui hostis admiseras animas captivandas, & ibi glos. verbo, otiositas, refert carmina satis à nonnullis laudata:

Otia sitollas, periere Cupidinis artes,

Quæritur, Egißus quare sit factus adulter?

In promptu causa est, Desidiosus erat.

Ac Imperatores his calamitatibus obuiare conati sunt per dispositionē tex. in l. vnica C. de mendi. valid. li. 1. præterquam quòd à stultitia nemo emergit, nisi ad laborem manum porrigat, ut autor est Seneca, sine quo nihil in rebus humanis frugiferum geri posse dicebat Philostrat. in vita Sophistarum, & tandem laborem oportet subire eos, qui sibi feliciter esse volunt, cuncta enim cum eo deprehendi possunt.

Sommarium capitis tertij.

Priuegiū de agricolis nō capiendis quomodo sit personale, & personam agricolarum comitetur, consideratur, n. 1.
Priuegium hoc personale quare non duret semper cum persona, sed dum opus agricultura expenditur? num. 2.
De agricultore ad aliud forè officium migrante proponitur quaestio, & nonnullis exemplis decoratur. num. 3.
Immunitas hac merito laborantibus mercede accepta conceditur, idq; cum quādam traditur limitatione, n. 4.
Melius prouidetur creditoribus per laborem, quàm per im-
carce.

carcerationem agricolarum. numero §. 3. Si autem
Cōsolatur autor delictos creditores à cōtrahēdo cū agricolis
se abstinentes, eisq; debiti exigēti remedia varia prabet.
nu. 6.

*De agricola bona agricultura non habente;
sed ad laborandum mercede accepta con-
ducto. Cap. III.*

DVbitatur præterea, an ad hoc, vt huius legis be-
neficio quis capi non possit, necessarium sit, vt
habeat, prædia propria, quæ colere possit; an verò suf-
ficiat se ad aliena colenda pretio accepto præponere?
Ego autem in eo considerabam, priuilegium ab hac le-
ge agricolis datum esse omnino personale, & personā
scilicet, vt esset, qui agrū coleret, proximā fuisse cau-
sam priuilegij, & sic ipsos, quibus datū est, sequi, vt in l.
maritum, cum lege sequenti, ff. solut. matrim. l. sciēdū, l.
et si fideiuss. §. si maritus, ff. de re iud. l. maximarum, & l.
fordidorum, C. de excusat. munerum, lib. 10. l. 1. §. per-
sonis, ff. de iure immunitatis, tex. in l. dabimus, §. 1. ff. de
priuileg. creditorū, l. in omnibus causis, & l. priuilegia.
ff. de reg. iuris, & in cap. priuilegiū, eod. tit. lib. 6. nā quā-
uis in dubio priuilegia censeantur realia, potius quā per-
sonalia, gl. in summa 25. q. 2. & in cap. hic est 26. q. 1. &
text. in l. forma, §. quāquam, ff. de censibus, & ibi Bart.
& idē in l. pater, n. 4. ff. de seruit. leg. Bald. in l. omnia;
C. de episcop. & cler. Socin. in conf. 34. vol. 1. & Alex. in
cōf. 86. lib. 1. Sed quia huiusmodi concessio de persona
ipsoꝝ agricolarū facit mentionē, omne protus dubiū
tollit, cū tunc personale esse appareat, & personā pro-
pius comitetur, de quo per DD. maximē per Alex. in l.
quia tale, ff. solut. matrim. nam ratione facti hoc indul-

L 2 tum

Comment. pragmaticæ

rum est, & factum istud, nempe agriculturæ per agricola-
 lam expeditur, & sic personam facientis respicit, cū fa-
 ctum personæ eo hæreat, text. in l. sic ut, §. fin. ff. quibus
 modis usufr. amittatur, l. nō solum, §. tale, ff. de liberat.
 legat. facit gl. verbo personaliter, in Clem. x. de vita &
 honest. cleric. Panor. in cap. fin. §. is autem, n. 3. & ibi in
 addit. ad illum Anton. Franc. de offic. & pot. iudicis de
 leg. quod etsi privilegium personale sit, non tamē per-
 sona expectāda est, ut finiatur, ad hoc ut cum ea etiam
 privilegium extinctum esse dicatur, nisi quatenus in
 2 certo agricola cōsideretur. Nam etsi regulare sit, ut pri-
 vilegium cum persona finiatur, ut in d. l. maritum cum
 seq. & similibus. Verū in hoc casu, etsi dixerim paulō
 ante, proximam & immediatam privilegij causam esse
 personam agricolæ, intellige quatenus consideratur in
 eo opus colendi, ut per illum operetur, & fiat; nō verō
 esse in se immediatā: quia potius persona ipsius media-
 ta causa est, cū ratione agriculturæ ipsi tale privilegiū
 concedatur, & sic quatenus durat causa, ut scilicet sit
 agriculator, eatenus durabit privilegium, l. 2. §. ultimo,
 & l. generaliter, ff. de donat. Dinus in d. reg. privilegiū
 num. 8. & faciunt tradita à Modestino in l. tempus, ff.
 de re iud. ibi: *Quia causa magis, quā persona beneficium*
 3 *præstat.* Ex quo infero, quōd si agriculator, deposito a-
 griculturæ officio, ad aliud fortē migraverit, poterit
 quidem pro quolibet etiam civili debito in carcerem
 mitti, cū cesset causa privilegij, & per consequens
 privilegium cessare videatur, textus in l. athletæ, §. 1.
 l. Geometræ, & l. idem Ulpianus, ff. de excusat. tuto-
 rum cum similibus à me iam traditis. Et facit celebris
 text. in l. non solū, §. qui principilū, ff. de excusat. tuto-
 rū, ubi privilegio finito, quo quis excusatur à tutela, tu-
 telam

in fauorem rei frum. Lib. II. 83

telam subit, si iterum reassumit priuilegium, habet vacationem à tutela, ac non minus in hoc casu dicendum est, quoties quem esse, vel non esse agricolam mutatione facta cõstituerit. Atqui etiam adhuc in intellectu illo esse agricolam causam immediatam, respectu operis à se expediendi, si persona ipsius mutetur respectu alterius officij, mutabitur etiã, & extinguetur priuilegiũ, argum. tex. in l. Paul. & ibi Bart. ff. de acqui. hæred. l. licitatio §. ultimo. ff. de publi. & vectig. l. 1. C. de impos. lucr. descrip. lib. 10. Bald. in rubr. C. de vsuris in quæst. 4. cum congestis per Andream Tiraq. in tract. causa cessante. 1. part. num. 210. & seq. quod procedit eo iure, quod dicitur priuilegiũ personæ ratione certi loci cõpetens, extra locum non competere, tex. in cap. quoniam, & ibi notat Panormit. num. 2. de priuileg. & text. in cap. 1. §. eos eodem tit. lib. 6. aut sicut de concessione facta alicui ciuitati dicitur, quæ comprehendit omnes in ea successiue perpetuò habitantes, vt in d. l. forma. §. quanquam. ff. de cõsibus, cum traditis à Dino in d. c. priuilegium, num. 12 de reg. iuris: nam non minus omnes id agriculturæ opus suscipientes cõprehendet, quousque in agricultura versentur, cum eius causa potissimum datum sit, & causam omninò sequatur in quolibet existentem. Sicuti etiam ciuis derelinquens ciuitatem priuilegiũ ciuitatis amittit, ita agricola agriculturam deponens, per tradita à Baldo in l. 2. nu. 2. C. de infan. expositis, & Iason in l. 1. §. huius studij nu. 15. ff. de iust. & iure. His sic habitis propositz quæstionis attingam scopum, nec inaniter superiora tradita sunt, ex eis enim inferitur, agrorum culturam his indultis, & priuilegijs curari, quam sanè opera magis, quã impen-
cõstare planũ est, vt fecit Caius Furius Crescẽs Romę,

L 3 vt

Comment. pragmaticæ

vt autor est Renatus de priuil. rusticorum lib. 1. cap. 9. versic. quin & opera, qui cum in paruo admodum agello largiores multò fructus colligeret, quàm ex amplissimis vicinitas, in inuidia quidem magna erat, seu fruges alienas pelliceret beneficijs. Sed à Sp. Albino Curruli die dicta metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam bene curatam, ac vestitam, ferramenta egregie facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos, postea dixit: Beneficia mea, quirites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes, vigiliasq; ac sudores. Hæc ille Renat. Quæ ego retuli, vt ostenderem agrorum culturam opera laboratâ consistere, & per consequens respublicas indigere operarijs, qui plerûq; pro mercede ad agrum colendû conduci solent, quos tempore hæc lege præfinito pro ciuilibus debitis capi posse ipsa ratio, legitiq; sensus non patitur: nam si hoc introductum est, ne agrorum cultura retardetur, id profectò absurdum, & inconueniens sequeretur, si isti operarij, per quorum laborem & operâ cultura perficitur, capiantur: est enim hominis opera in fructu, & fructus hominis opera est, text. in l. fructus. ff. de operis seruorû, & ibi notatur: & ne operarij ita pauci sint, vt ad colligendas messes non sufficiant, iuxta illud D. Luc. 10. cap. *Messis quidem multa, operarij autem pauci*: & text. in l. nō intelligitur. §. diuinitates. ff. de iure fisci, & tex. expressus de iure regni, in d. l. 4. tit. 20. p. 2. ibi: *Que los unos lo hã de fazer por sus manos*: & sic qui manibus laboraturi sunt, immunitate huius legis gaudere debent, hi enim agricola sunt, qui agrum colunt ex l. 1. C. de agri. & ceteris lib. 11. vt sex penumero dixi, &

in fauorem rei frum Lib II. 84

xi, & ipsemet capi prohibentur per hanc legem, ibi: *Que las personas de los dichos labradores no puedā ser presos, &c.* laboratores inquam dicti, & relati in cap. præced. ubi ait lex, *Que los labradores que por sus personas, o por sus criados, o familia labraren, &c.* hicce ubi etiā illi, qui laborāt, & agrum colunt per se ipsos, etsi nulla habeant prædia propria, nec alia bona agriculturæ, hac immunitate afficiuntur, tamquam agriculturæ, quæ enixè intenditur, necessarii estq; da mente textus in d. authent. agricultores, ibi: *Circa rem rusticam oc. upati*: debet enim esse rustici mercenarij labor fauorabilior, & mercedis priuilegio dignior, ex Renato de priuileg. rusticorū lib. 2. cap. 8. in princ. Immo istorū operariorum eximia utilitas persuadet, vt quemadmodū si ciuitas indigeat artificibus, poterit iudex compellere aliquos, vt discant illud artificium, & exerceant pro publica utilitate, vt inquit Lucas de Pena in l. methameos, C. de excusat. artificum lib. 10. & Ioan de Platea in l. 1. C. eodem tit. & lib. sic etiam iudex possit agricolas vagos mittere ad culturam agrorum, vt in authent. de quæstorib. collat. 6. per totum, præsertim in §. si verò huius terræ, & refert, & sequitur Greg. Lop. in d. l. 4 tit. 20. p. 2. in gl. 1. prout fecit iudex viuorum, seu mortuorum Christus, quem omnes in iudicando præ oculis habere debent, vt docetur in cap. 1. de sent. & re iudicata lib. 6 quando dixit operarijs: *Quid statis hic tota die otiosi, ite & vos in vineam meam*, vt habetur diu Matthei vigesimo capite, quod etsi ad laborem fructuum cælestium ibi pertinet, hic ego ad laborē terrestrium adduxi, qui vt viuere possimus, sunt curandi, ita vt antiquitus si quis post habito colonorum ministerio, passus fuisset agrum suum sordescere, eumque diligenter curasset, nec

Comment. pragmaticæ

purgasset, nec arasset, id non sine pœna fuit veteribus Romanis, sed erat opus Censorium, Censoresque ararium faciebant, siue quis arborem suam, vineamq; habuisset derelictui, id obnoxium erat notæ, animaduersionique Censoriæ, vt Gellius narrat lib. 4. capit. 12. & refert idem Renatus in lib. 1. capit. 9. in fine in 1. parte. Vnde meritò prædicti operarij præfinitis mensibus prozre alieno non sunt capiendi. Contra quod vtget non leuis difficultas, quia quilibet, qui bona immobilia non possidet, desistendo saltem in iudicio satisfacere debet, ex l. sciendum cum alijs, ff. qui satisfacere cogantur, l. 4. tit. 2. part. 3. nam si nec immobilis possideat, nec satisfactionem præstet, iure optimo in carcerem mitti poterit, vt in l. 2. tit. 3. lib. 2. fori, & ibi latè Roderic. Suar. in princip. num. 7. quem sequitur Matien. in l. 3. tit. 16. lib. 5. Nouæ Compil. glossa 1. n. 4. Quare ne ex hoc graue dispendium creditoribus inferatur, si debitorem eum ad eò in opem, cuius fuga de facili præsumeretur, non possent capi postulare, quod non est credendum principem prohibuisse, ex l. 2. §. quis à Principe, ff. nequid in loco publ. ederem agricolam istum mercede ad laborandum conductum immobilia debito sufficientia possidere, aut satisfactionem præstare debere, ex d. l. sciendum, cum reliquis supra adductis, quæ hanc resolutionem adstruant: sic enim huius doctrinæ ex multis legibus ortæ correctio non induceretur, vt in l. præcipimus, C. de appellat. & l. sancimus, C. de testam. & firma remanebit propositio, vt necesse non sit, prædia frumentaria, reliquasve res agriculturæ possidere ad hoc, vt capi non possit, dūmodo vagus, nullaq; bona possidēs, & fugitiuus nō sit, & pragmat. dispositio incolumis, & intacta manebit, si agricola mercede cōductus ad laborandum,

randum, ex cuius labore salus, & neri Reipublice pen-
dent, pro ciuilibus debitis nō capiatur. Quapropter cre-
ditores existimātes sic male sibi tantum esse & nō tam
amplam exigēdi facultatem relictā, à datione mutui se
abstinere sapenūmero intellexit, sed in hoc publica vti-
litas priuatæ creditorū est præferenda, vt nō semel di-
xi, præsertim quia nemo ferme credit agricolæ, qui cū
eius iactura non locupletetur, ab eo necessitate forsan
oppresso vtiliores fructus, & eius expensis asportatos
extorquens, cōtra text. in l. nam hoc naturæ, ff. de præ-
scriptis verbis, & text. in authent. nullū credētem agri-
colæ, collat. 4. & text. & ibi Bald. in 2. notab. in authen.
ad hæc, C. de vsuris. Vnde melius obtinebitur, vt agri-
cola non egeat, si occasio aufugiendi, relictis prædijs in
cultis auferatur, sicuti etiā cōmodum est debitoribus
quolibet anno soluere pensionem, seu redditum an-
nuum: ne cumulus debiti augeatur, vt in l. 2. C. de debi-
toribus ciuitatis lib. r1. & ibi notat Platea num. 1. vbi
subdit, quod tutor, & alij administratores possunt re-
dargui de mala administratione, si cumulum debito-
rum non soluendo suo tempore auxerint: sic etiam cō-
modum est agricolis, si nulla coaceruandi debita relin-
quatur occasio. Quin sic fiet, vt stimulus addatur ad la-
barem, qui semper cum mercede solet esse, vt in au-
thent. de iudicijs, §. si quis autem, vers. ne autem cir-
ca collat. 6. Seneca lib. 2. de ira: Nihil, inquit, est tā dif-
ficile, & arduum, quod non humana mens vincat. Quæ
verba refert etiam in simili Grégor. in l. 7. tit. 20. par-
tit. 2. verbo, *Sin poris*, cui sunt addēda per Cassanūm,
in Catal. gloriæ mundi, parte 20. considerat. 48. è con-
tra, vt alibi dixi, carcer non soluit debitū, sed bursa, ex
Marfilis in rub. de fideiuss. num. 379. nec ex detentione

in eo

Comment. pragmaticæ

in eo vlla utilitas decerpitur, sed homines defidiosos,
 & orio deditos facit, quòd Reges prius & beatas per-
 didit vrbes, vt inquit Catulus ad Lesbiũ, cum plurimis
 eruditissimè traditis hãc ad rem spectantibus à Bouadi
 6 lla in sua Politica, in lib. 2. cap. 13. n. 27. & seq. Nec deli-
 catus creditor existimet, datum esse asylum pauperi-
 bus laboratoribus, ad quem tanquam ad sacram ancho-
 ram aufugiant, vt se à solutione debiti liberent, & cre-
 ditor decipiatur: nam immò illis sex mensibus, quibus
 agrorũ cultura exercetur, ex labore possunt acquire-
 re, vt soluant cum probatũ sit, id per laborem facili ob-
 tineri potuisse. præsertim cùm in alijs sex mensibus capi
 possint: & sic non intelligas factũ iam esse, vt illũ agri-
 colam debitore capere non possis, cùm non dicatur fa-
 ctum, quod nõ durat factum, item, & quòd si auctor, ff.
 quod cuiusq; vniuersalitatis nomine, l. si pro parte, §. ver-
 sum, ff. de in rem verso, & ibi gl. & Ioan de Imol. per
 text. ibi in l. 3. §. si quis ita, ff. de hæred. instit. Socin. cõ-
 sil. 91. visa diligenter col. 2. propter quod carceratus,
 qui aufugit, si reuertatur ad carcerem, non dicitur au-
 fugisse, secundum Baldum in l. 1. C. de edilit. act. n. 7. &
 ex alijs tradit Hippolyt. de Marfil. in rub. de fideiuss. n.
 373 Et quia illis sex mensibus, quibus capi non potest,
 non prohibetur debitoris agricolę bona persequi, quę
 frumentarię agriculturę destinata non sint, vineas, sci-
 licet, & oliuetas, hortos, & domum, & alia, de quibus su-
 pra, cum appellatione satorum & non alium, quę præ-
 dia frumentaria sunt, vineę nequaquam cõprehendan-
 tur, vt dixi ex Iasonis sententia in l. si quis l. gauerit, n.
 3. ff. de leg. 1. præter quã suppellectilia etiam persequi
 poterit, quibus satius est sibi caveri, quàm persona vin-
 culis detenta, cùm et, iam satius sit pignori incumbere,
 quàm

quàm in personam agere. l. itaque. §. fin. ff. de furtis. l. si fundū. §. in venditione. ff. de pignor. & l. plus cautio-
nis. cum ibi not. tis à Bart. & Decio. ff. de reg. iuris, &
magis cautum est creditori per pignus quàm per fide
iussorem, ut colliges ex Bart. & à DD ibi communiter
in l. prætoria. 3. ff. de prætoria stipul. cum late con-
gestis per Nicol. Belloñ in lib. I. supputationum iuris
cap. 8. Quibus corroboratur sententia illorum qui affir-
mant, obligatum dare fideiussorem, dando pignora li-
berari, ex l. si rem. §. omnis. ff. de pig. act. l. satisfactis ff.
de solut. tradunt communiter Scribent. in l. i. ff. qui
satisd. cogantur, Marfil. in rubr. de fideiuss. nu. 296.

Summarium capitis quarti.

Quæstio præsens controuertitur ex paritate actus tem-
por. prohibito facti, vel in id collati, num. 1.
Regula illa, factum legitime durare, & si casus veniat, à quo
incipere non potuerit, ad nostram quæstionem perpeditur. nu. 2.
Traditur intellectus ad l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui,
ibi §. de stabilitate eorum, quæ à sana memis homine
sunt, effecta posse à furioso. num. 3.
Intellectus ad l. is cui. ff. de testam. & de nonnullis ante impe-
dimentum gestis valituris. num. 4.
Intellectus ad l. i. §. casum. ff. de postul. & regula. Multa so-
cietate tenent, quæ tamen fieri prohibentur, intelligitur. nu. 5.
Qualitas ad actum requisita sufficit, si semel existat, unde
et si postea deficiat, habet perpetuum effectum ad intellectu
l. i. §. sufficit. ff. de bon. poss. secundum Tabul. num. 6.
Intellectus ad l. si seruum quis. §. fin. ff. de acquir. hered. ibi §.
de perdente utilitate rerum, quibus abicitur. nu. 7.
Resolutio quæstionis in fauorem agricola capta cum quadam
aqua limitatione proponitur. num. 8.

Ma

Comment. pragmaticæ

An agricola permissio tempore captus, accedente prohibito, sit è carcere relaxandus?

Caput III.

DISPVTABAM, si postquam tempore permissio, videlicet alijs ultra menses prohibitos, agricola captus sit, sic in vinculis detineatur, vt duret in carcere, donec prohibitum tempus accedat, an eo accedente è carcere sit relaxandus? & non inelegans disputatio visa est, necnon in forensibus auditorijs, & iudicijs frequens, in quo anceps se præbet responsionis fundamentum. Nam quod sit relaxandus, videtur ostendi ex eo, quia non debet inspicere initium actus, qui confertur in aliud tempus, sed illud tēpus, in quod cōfertur, ex tex. in l. eum qui ff. de iurisd. & omn. iud. immò paria sunt aliquid fieri tempore prohibito, vel id ipsum conferri in illud tempus prohibitum, ex l. si res, & ibi Bar. notat ff. de iure dot. l. in tempus. ff. de hæred. instituend. cum concordantijs à Tiraq. congestis de cōstitut. 3. parte. 2. limitat. num. 3. & 4. & sic idem est incarcerationi agricolam tempore prohibito, ac ipsam incarcerationē in tempus prohibitum cōferri, & quia actus secūdu tēpus ad quod refertur, iudicatur validus, seu invalidus, ita vt si sponsus donet sponsæ eo modo, vt dominium rei donatæ, cum nuptiæ sequantur fuerint, adipiscatur, sine effectu erit. l. quod spōsæ. C. de donat. ante nuptias, tex. in l. libertas. ff. de manum. testam. l. oñ. l. up. in rub. de donat. inter § 30. à num. 2. Ex alia vero parte defendi posset, quòd nō sit è carcere relaxandus permissio tempore captus, tempore prohibito accedente: nam casus legitimè constitutus durat, et si ille casus exti-

extiterit, à quo initium capere non potuerit, text. est in *quod*
 l. patre furioso, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris, l. 1. *1040*
 cui, ff. de testament. l. 1. §. casum, ff. de postulando, l. 1. §. *1041*
 sufficit, ff. de bonorum poss. secund. tabul. l. si seruum
 quis, §. ultimo, ff. de acquirend. hæredit. l. in ambiguis,
 §. non est nouum, ff. de reg. iuris reg. factum legitime,
 extra eodem tit. lib. 6. Sed in hoc casu agricola tempo-
 re permissio captus fuit, & sic actus fuit legitimè con-
 stitutus, durabit igitur in carcere, quia non debet inspi-
 ci casus, à quo non debuit inchoari, scilicet tēpus pro-
 hibitum non debet esse in consideratione, ex quo per-
 missio captus fuit. Faciunt tradita per textum, & glos.
 ibi in l. pluribus, §. etsi placent, ff. de verborum obligat.
 & per Bartol. Bald. & Alberic. in d. l. patre furioso, &
 ibi Iason à num. 8. ex quo quanta in resolutione hac
 difficultas versetur, facile perspicui potest: quare ut quæ
 harum sententia verior, & securior sit, explanari pos-
 sit, immorari lubet in expositione contrariorū, ut sic
 veritas elucescat. Inquit ergo text. in d. l. patre furio-
 so, quod si homo sanæ mentis contrahat matrimoniū, 3
 licet postea fiat furiosus, non ideò dissoluitur iam con-
 tractum: nam ad eius substantiam sufficit consensus in
 contrahendo adhibitus, c. 1. cap. cum locum, c. tuæ, cap.
 tua, de sponsalib. cap. 1. de sponsa duorum, Bernard. in
 d. cap. tua, & sanct. Thom. in 4. distinct. 26. q. 2. Couer.
 de sponsalib. 2. parte, cap. 1. §. vnico in fine, & Alfon. de
 Veracruz in Speculo cōiung. 1. part. art. 3. q. 1. & sic ex
 quo semel matrimonium fuit cōtractum legitimè per
 hominem sanæ mentis, amplius dissolui non potest, etsi
 in furem qui contraxit, postea peruenerit: nam non
 requiritur ad eius essentiam, nisi ut consensus in pri-
 cipio adhibeatur, quo facto non dissoluetur fure
 super.

Comment. pragmaticæ

superueniente, cum sit indiuiduū, & indissolubile vin-
culum ex Matthei 16. capite, cum congestis per Ioan.
Matien. in rub. de matrimonio à n. 69. cum seq. Nec id
ex causa indiuiduitatis factum existimes, sed ex perfe-
ctione actus à principio cōstituti, vt considerari pote-
rit in testamento, quod si perfectum semel sit, non in-
fector, licet furor postea superueniat, l. furiosum, C.
qui testamēta facere poss. §. item furiosi, inst. cod. DD.
vtrōque, & Decius in d. l. furiosum, n. 17. cum latè tra-
ditis per Salonium Bursensem in cōf. 11. à n. 13. cum seq.
nec aliquæ obligationes ab homine sanæ mentis con-
tractæ propter furorem superuenientem tolluntur, ex
Decio vbi sup. num. 38. Ac idē mirum videri non de-
bet ad inualiditatē actus furiosum quem probari debe-
re tempore contractus, aliās vtiq; iure optimo valebit,
vt dicit se consuluisse Card. in Clem. 1. de homicid. col.
1. versis. secundò quæro, in fine, & ex alijs ex eodem
Marco Solonio in cōf. 7. num. 6. quin immò quod ma-
gis est, furiosus habens dilucida intervalla potest in eis
matrimonium contrahere, testamenta facere, & reli-
quos cel. brare cōtractus: quia eo in tempore non de-
ficit consensus, quod est potissima validitatis vasis, &
fundamentum, vt colligitur ex Veracruz in d. Specul.
coniung. 1. parte, art. 41. conclus. 2. l. 6. tit. 2. par. 4. Ma-
tien. in rub. de matrimonio, tit. 1. num. 207. Et sic hoc
in presenti casu non obstat, cum facili sit carceratum
legitimè relaxari, prohibito tempore accedente. Mi-
nus obstat text. in d. l. is cui, ff. de testamentis, vbi qui
bonis interdictus est, testamentum facere non potest,
etsi valeat ante interdictionem factum. Ex quo cla-
rè percipitur, valere actum in principio utiliter ge-
stum, licet veniat ad casum, à quo inchoari non possit
nam

nam illud testamentum idèd valet, quia eo tempore quo factum est, ratio finalis deficiebat, nempe quia tunc prodigus non erat testator, qua ratione testari nō poterat, vt colliges ex §. item prodigus, inst. quibus non est permittum facere testament & ex l. 13. tit. 1. part. 6 ibi: *Niel desgañador de lo suyo*, facit text. in l. 1. ff. de curat. furiosi, vbi inquit Vlpianus: Si talem hominem inuenerint, qui neque tempus, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilapidando, & dissipando profundit: vnde si hæc ratio deficiat, nimirum etiam si testamentum non corrumpat, nam non erat tunc causa, quæ valere testamentum impendebat: vnde cessat, quod ob ipsam impedimētum cōstitutum est. L. cōtra, & ibi Bald. & Salicet. C. de nuptijs, Tiraq. causa cessat. 1. par. num. 114. At vero in questione proposita ratio finalis nō cessat, quia si agricola detinetur, agriculturā, quæ causa finalis est, impediri nemo ambiget. Ex quo videtur esse liberandus, adest enim iam causa liberationis, & illa iure optimo sequi debet, ex Ang. in consi. 189. visa quietat & ex alijs per Tiraq. vbi sup. nu. 174. Nec itidem text. in d. l. 1. §. calum. ff. de postulando, obstat quicquam, si cōsideretur eadē ratio, qua superius adductum, procedere eum, qui vtriusque luminibus sit orbatus, nam magistrato retinere, ad nouū vero aspirare non posse, cum multa facta teneant, quæ tamen fieri prohibentur, vt ibi gloss. verbo exemplis, text. in l. 2. §. biduum. ff. quando appellandum sit, cap. ad Apostolicam de regul. Decius in l. in ambiguis, §. non est nouum, num. 4. ff. de regulis iuris, latius Iason in dict. l. patre furioso, à num. 1. cum sequentibus, & text. in cap. quemadmodum de iure iurando l. 14. tit. 10. par. 4. in fin. Non secus ac in separatione matri-

monij,

Comment. pragmaticæ

monij, quæ nō permittitur ex impedimento coeundi, quod post contractum accessit matrimonium, cap. ex literis, & ibi gl. & Panor. nu. 3. de frig. & malefic. casus enim superueniens, qui ab initio impediuiſſet, actū geri, cum tendit ad eundem effectum cum actū gesto, nō subuertit, quod sine illo impedimento superueniente gestum est. l. verbis legati in fine. ff. ad legem Falcid. §. ex contrario, versic. quod si vno, inſt. de legatis, latè Tiraquellus vbi sup. in limitatione 14 à num. 2. cū multis alijs seq. Sed in hoc casu incarceration, quæ prohibito tempore fieri non potest, minus fieri poterit tempore prohibito accedente, etiam si permissio facta sit, cum semper id lex prohibeat illis sex mensibus in illis verbis, *No puean ser presos*, & illud verbum, possint, iunctum aduerbio negativo, quod antea positum est, importat necessitatem, text. in l. non potest. ff. de furtis, gloss. in verbo non potest in cap. de reg. iuris in 6. & ibi communiter Doctores, & Bartol. in l. Marcius. §. duobus, num. 20. ff. de leg. 2. Iason in l. sed et si quis. §. quæſitum, num. 26. ff. si quis cautionibus.

6 Minus præiudicat text. in l. 1. §. ſufficit, ff. de bonorū poss. secundum tab. vbi Iuriconsultus ad dandam bonorum possessionem secundum tabulas requirit, vt post mortem testatoris tabulæ extant, licet postea intercidant, aut extare desinant, nam morte testatoris testamentum accipit firmitatem, & efficitur irrevocabile, leg. 1. ff. de testament. cap. cum Marthæ, de celebratione Missarum. l. 4. in fin. ff. de adimen. leg. 1. cum his status §. pœnitentiam ff. de donat. inter l. 3. C. de codicillis. l. si quis. C. qui testam. facere poss. & sic licet postea deficiat testamentum, ex quo semel extitit, habet eius dispositio perpetuum effectum ad instar vulgaris sententiar

in fauorem rei frum. Lib. II. 89

sententiæ, quæ sepiſſimè iactatur, q̃ qualitas ad actum requisita ſufficit, ſi ſemel exiſtat: vnde ſi poſteà deſiciat, habet perpetuum effectum. l. ſufficit. ff. de condiſt. indebit. gloſ. verb. perpetuus, in capite finali de reſcript. lib. 6. l. corruptionem. C. de uſufr. l. ſi quis hæredem. C. de condiſt. inſert. vbi ſi quis hæres inſtitutus ſit ſub eacōditione, ſi Titius Cōſul factus fuerit, implebitur quippè cōditio, etſi ſtatim Cōſul deſierit eſſe. Ex quo tentabam defendere, quòd ſi ad obtinendam dignitatem requiratur, vt quis ſit canonicus, poterit ædē illam obtinere, etſi canonicus poſteà deſierit eſſe, quanquam non ita, ſi ratione officij aliquid indulgeatur: nam durare debet in eo, qui eius prærogatiuam conſequi deſiderabit, vt ex l. non ſolum. §. qui primipilum. ff. de excuſat. tutor. & ex alijs alibi dixi.

Nec oberit text. in dict. l. ſi ſeruum quis. §. ſin. ff. de acquir. hæred. nam cū anteà dixiſſet Cōſultus, eum, qui amouit aliquid de hæreditate mala fide, perdere beneficium abſtinendi, in d. §. ſin. proſequitur, dicens, eum, qui ſemel abſtinuit, licet poſteà rem amoueāt, nō obligari ad hoc, vt abſtinere non poſſit, quia actus abſtinendi fuit legitimè anteà geſtus, licet ad eum cas ſum perueniat, à quo incipere non potuerit, ex quo facta eſt celebris illa regula, de qua in l. in ambiguis. §. non eſt nouum. ff. de regulis iur. & in cap. factum legitimè, eod. tit. lib. 6.

Sed in caſu, de quo nunc agitur, diuerſa ratio eſt, in quo tam per detentionem, quàm per incarcerationē contra finalem cauſam diſpoſitionis proceditur, non verò in dict. §. ſin. de dicta l. ſi ſeruum quisnam, ibi, *Qui rem amouit, aut abſtraxit, aut aliàs abuſuſ eſt hæreditate, nimirum ſi abſtinendi amiſerit beneficium*, nunquam

M enim

8. I Comment. Pragmaticæ

enim iudicari quis poterit ex his, quibus est abusus, contraria faciens actui, quem exequi intendit, ut videmus in privilegio, quod per contrarium actum amittitur, et si contrauentio vnica sit, ex e. cū accessissent, in fin. & ibi DD de cōstit. & c. pro illorū de pręb. Panor. in conf. 61 2. p. nu. 7. incipit, *Videtur primò, quòd dictus Perusinus.* Nec ille, qui venit cōtra statutum, potest amplius se in eo fundare, nec dicitur scriptum pro eo, qui venit contra scriptum, nec contradicens aduersarij libello potest postea in eo se fundare, nec positione inuari, quam negauit; nec beneficium, aut vtilitatem contractus reportare, qui ipsius contractus viribus contradixit; nec producere instrumentum pro se, qui illud in iudicio se perdidisse professus est; & qui negat aliquid habere, interdicitur illi omne commodum, quod ex eo percipere possit. l. fin. ff. de rei vendicat. text. cum glos. in cap. constitutus, de rescript. in vers. mentionem. Idq; numerosis allegationibus prosequitur Hippolyt. de Marsil. in rubr. de fideiuss. à num. 325. cum multis sequēribus. Præsertim, quia illarum legum dispositio, quæ præmittit, factum legitime retractari non debere, etiamsi casus extiterit, à quo incipere non potuerit, cessat omnino, quando actus trahitur ad calum, in quo finalis causa dispositionis effectum sortiri non possit, tex. in l. Vranus. §. sed cum duo. ff. de fideiussorib. ibi: *Et quemadmodum incipere alius non possunt, ita nec remaneant.* Bart. in l. pluribus. §. et si placeat. n. 2. ff. de verb. obligat. Decius in d. §. non est nouum, nu. 3. Et sic quemadmodum actus incarcerationis non potest incipere prohibito tempore, ita nec eodem tempore remanere, cum non minus per captionem, quam per retentionem, finalis agriculturæ causa impediatur: nam quando aliquid prohibetur vna

via

uti attento effectu, tunc intelligitur prohibita alia via,
 & omnis modus, per quem posset perueniri ad illum
 effectum, l. oratio, ff. de sponsalib. l. cum lex, ff. de fide-
 ius. l. legem, in fine, C. de natur. liber. l. non est dubium,
 C. de legib. gl. Bart. & Alex. in l. 2. ff. de iurisdic. omni.
 iud. & ibi Ias. optimè, n. 25. & melius mea quidem sen-
 tentia, Panorm. in cap. tuz, n. 4. de procurat. Vnde ma-
 net expeditum, agricolam legitimo tempore captum
 prohibitio accedente relaxandum: nec id egre creditor
 ferre debebit, quin sibi melius sic cauere intelligat, nã
 carcer non soluit debitum, sed bursa: vt dixit Bald. in
 c. dilectus, in 2. column. de appellat. & ex alijs etiam re-
 tulit Hippol. de Marfil. in rubr. de fideiuss. n. 379. Quod
 ita de iure fieri reperio, ex eo quod dicta regula factũ
 legitimè verè limitetur in omnibus, in quibus finalis
 ratio dispositionis deficeret, vt hic. Et tamen verè in-
 telligerem limitandum, nisi ita pauper esset agricola
 legitimè captus, vt si accedente tempore prohibito re-
 laxaretur, eius fuga de facili præsumeretur: nam tunc,
 nisi dato idoneo fideiussore, relaxandum à carcere non
 consulerem, cum ex interpretatione privilegiij nullum
 tertio præiudicium sit generandum, nisi quatenus pro
 publica vtilitate exprimitur, vt in l. 2. §. si quis à Princi-
 pe, ff. nequid in loco publico, cum similibus, & ex his,
 quæ alibi dixi, ex Bernardo de Lugo, in reg. 579. in 5. li-
 mitatione, & ex rationibus à me adductis in hoc lib. 2.
 in cap. præcedenti, num. 4. vers. cõtra quod vrget non
 leuis difficultas: id enim speciali alio iure inductum
 est, ex l. sciendum cum alijs, ff. qui satis-
 dare cogantur.

Comment. pragmaticæ

Summarium capitis quinti.

- E**xceptio firmat regulam in his, quæ excepta non sunt, exceptio debet esse de eo, quod in regula continetur. n. 1.
Probat, agricolam nullo modo esse capiendum pro tribus casibus exceptis, etsi res agricultura capiuntur. num. 2.
An exceptio regula ad similem casum extendatur, & ad intellectum text. in l. colonos, C. de agricol. & censu. lib. 11. num. 3.
Proposita questionis resolutio corroboratur. num. 4.
An generalis præcedens limitatio ad sequentem dispositionem extendatur? & an qualitas in principio apposita, in fine repetita censetur? num. 5.
An generalitas limitationem ab specie præcedenti recipiat? & huius axiomatis effectus. num. 6.

*Agriculator an capi possit pro debitis fiscali-
bus, & pensione domino fundi debita, &
pro mutuo ad culturam facto. Caput V.*

Sed quia supra dictum est, boues, & alia instrumenta aratoria, resq; agriculturæ necessarias p executione capi posse in illis tribus casibus exceptis, nempe p fiscalibus debitis, & p pensione dominis prædiorum debita, & p mutuo agricolis dato ad culturam, & laboris, deq; eo à me affatim actum est in huius cōmētario lispéciali capite: mox autem se offert utilis, & pulchra quæst. de qua multi dubitarunt, & merito, an quæadmodum in illis tribus casibus talia capi fuit permiffum, etiã p eisdem, aut eorundem aliquo persona agricolæ possit in carcerem mitti? Nam in hoc 2. capite pragmaticæ huius, quod

in fauorem rei frum. Lib. II. 91

quod de circa rē rusticā occupatis non capiendis agit, generaliter statutum est, vt pro quolibet debito agricola nō capiatur, inquit enim, *Que no puedā ser presos por deuda alguna q̄ no decienda de delito*, vbi solum debitū ex delicti causa descendens esse sufficiens dicit, vt illis sex mēſibus agricola capiatur: & sic alijs de causis capi posse prohibere videtur, iuxta vulgare illud, q̄ exceptio firmat regulam in contrarijs, scilicet in omnibus, quæ excepta non sunt, vt in l. nam quod liquidē. §. vlt. ff. de penu leg. l. quæsitum. §. denique, ff. de fund. instr. l. cum prætor. ff. de iudicijs. l. maritus. ff. de procurat. Auend. in responso 19. nu. 1. cū traditis per dom. Couarr. lib. 2. variar. resolut. c. 5. nu. 6. Sed in hac pragmatica tres illi casus excepti non sunt in agricolæ incarceratione, nec vlla de eis mentio habita: igitur in eis, tanquā in non exceptis firma debet eius regula & dispositio manere, vt agricola non capiatur: & quia regula est, vt pro quolibet eloi i debito agricola illis sex mensibus capi non possit, vnde nō aptè excipietur casus vllus, qui in regula contentus nō sit: & cū illi tres casus non contineantur in ea, vana quidē, & inaniserit exceptio, quæ non prædicatur de eo, quod in regula cōtinetur, vt explicat Muxellanus in rubr. de reg. iur. lib. 6. nu. 14. Bart. & Bald. in l. in his. ff. de legib. & DD. cōmaniter, præsertim Decius in l. 1. n. 20. ff. de reg. iur. Alex. cons. 36. col. 1. lib. 6. & idē Decius cōf. 180. col. 4. & Couarr. vbi sup. latē. n. 4. & 5. Nam generalitas istius secūdi capitis pragmaticæ præcipientis p nullo ciuili debito agricolam capi posse, omnes casus videtur includere: vnde si aliquis casus excipitur, alij sub generalitate remanebūt, vt in d. l. cū prætor. ff. de iudicijs. l. maritus. C. de procur. l. generaliter. §. vxori, & ibi Bald. ff. de vsufr. leg.

M 3 De-

12. Comment. pragmaticæ

Decius in dicta l. 1. num. 21. cum seq. Et quod agricola pro nullo illorum trium casuum possit capi, facit fortissimè iuris dispositio, quæ præmittit, generalem dispositionem posteriorem trahendam non esse ad ea, quibus specialiter erat prouisum, l. doli clausula ff. de verbor. oblig. l. coheredi. & qui patrem. ff. de vulg. & pupil. substit. l. t. lis scriptura, in princ. ff. de legat. l. l. i. ment. l. Basilicæ. ff. de cibis & aliment. leg. l. uxorem, §. f. h. i. s. s. i. m. ff. de leg. 3. Sed decisio huius capituli secundæ pragmaticæ generalis est, & posterior: trahenda ergo non erit ad præcedentem decisionem primi huius pragmaticæ capituli, ubi specialiter tres illi casus excipiuntur. Pro quo etiam facit, quod si quis dixerit hoc, tanquam casum omissum esse diffiniendum, ex dispositione iuris communis, iuxta vulgarem text. in l. commodissimè ff. de lib. & posth. cum similibus, inuenietur equidem illo iure ita esse decisum, ut agricola, dum agrum colit, pro fiscalibus etiam debitis non capiatur, ut in l. colonos nunquam. C. de agric. & censit. lib. 11. Et sic apparet, pro nullo illorum trium casuum hoc tempore à lege designato agricolam capi posse, cum si lex id voluisset, expressisset. Ratio autem, quare magis capi possint reliqua agriculturæ instrumenta, in illis casibus exceptis, & agricola, in quo par ratio versatur, ut dixi, in eisdem non possit, ea certe poterit esse: quia maioris est utilitatis in agricultura ipse agriculator, quàm instrumenta, ut latè in t. cap. huius secundi libri probavi, reliquaque instrumenta nunquam capi possunt: agricola verò dum agrum colit, capi prohibetur, & in residuo temporis capi potest, ut hic, & in glos. cap. fin. de t. egua & pace. Non mirum igitur, si agricola non capiatur pro nullo casu ex exceptis, pro quibus res rusticæ

rusticæ capiuntur: quia cum extra tempus prohibitum capi possit, non durat prohibitio, nec dicitur factum, quod non durat factum, ut in l. item eorum, §. quod si actor, & ibi glos. verb. durant, ff. quod cuiusque vniuersitatis nomine. Ex quo catendum est à Renato lib. 1. cap. 7. existimante in fiscalibus nominibus cessare hæc rusticorum immunitatem: nam ex l. executores, C. que res pignori, à Constantino condita, ab eoque citata id non colligitur; immò ex l. colonos superius adducta à agricolis pretextu fiscalium debitorum ab agricultura amoueri non licet: id quod in 1. cap. horum Commentariorum asserui. Vnde vel in rebus sententiam Renati intelligi, vel respuendam, tamquam iuri, aut saltè huic nouæ dispositioni contrariam oportet.

Quod etsi ex mète, & sensu pragmaticæ ita cõstet, fortè non deerit, qui superiora in contrariam sententiam retorqueat: nam illud, quod exceptionem firmare regulam in non exceptis probat, sic accipiendũ est, ut exceptio ad similem casum extendatur: nã nunquã videtur casus similes, etiam si per dictionem, solum, aut tantũ modo, aut aliam taxatiuam loquatur, excludere, text. in c. cũ dilecta, vbi Panormit. n. 6. de confir. utili, vel inutili, & ibi etiam Decius num. 5. idem Panorm. in cap. ad audientiam in 1. notab. de clericis non residentib. & probatur in cap. fin. & ibi notat idem Abb. de re iudicata, & est glos. in l. 1. verb. iudicati, C. de condict. indebiti, Alex. in l. fin. §. in cõputatione, 4. colum. vers. in eadem, C. de iure deliberandi, cũ copiose congestis à Palac. Rub. in rubr. de donat. inter, §. 16. num. 10. & à dom. Couar. vbi sup. & copiose post eos à Ioan. Roxas in epit. succes. cap. 4. à num. 17. Quare exceptio primi capituli cũ cõtendat, ut res agri cultui necessarie

Comment. pragmaticæ

capi possint in illis tribus casibus, non videtur excludere, sed admittere potius, ut persona etiam agricultoris capiator in eisdē, cū similis, immō eadē ratio versetur in rebus agriculturę, ac in personis agricolarū, & idē sit esse instrumenta, & qui eis utēdo agrū colere possint, ut in d. l. executores cum l. seq. & in d. authēt. agricultores, C. quę res pign. oblig. nō possint. Et cū hęc principalis limitatio ad ea, quę exceptionē summare regulam in contrarium dicant, vera, & irrefragabilis sit, reliqua videntur cessare: nam text. in d. l. colonos nunquam, præter quam quod de illis, qui prædijs adscripti erant, loquatur, & hos omni securitate gaudere præcipiat, ne cogantur propter tributa non soluta agriculturam deferere: tamen dominos prædiorum, quibus coloni erāt adscripti, inquietari, & in carcerem mitti, non prohibet, ut in l. hi penes, C. de agric. & censit. lib. ii. & utrobique, notant glos. & Platea.

4 Sed hoc non obstante, primū verius est, cū diuersum sit, instrumenta nunquam capi posse: agricolā verò post tēpus phibitū posse, in quo maior agriculturę ratio versatur, ut illis sex mensibus nō capiatur: & quia d. l. colonos nūquā, ratione agriculturę procedit in nō capiēdis colonis prætextu fiscalium debitorum, & in dispositione text. in d. l. hi penes, nulla agriculturę causa ineſt in dominis prædiorū, sicut nec hodie inerit in illis, qui verē agricolę non sint, ut latius superius scripsi. Et ad adhuc p. cōtraria parte adducet, q. etſi generalis decisio posterior non trahatur ad præcedētē, in qua est specialiter prouisum, hoc ita intelligendum sit, ut generalis cōstitutio non extēdatur ad disposita in eodē cap. aut lege, secus, verò ad contenta in diuersis capitibus, & dispositionibus, ut hęc, ubi primū caput pragmaticæ

nume-

numero, & decisione à secundo distinguitur, & sic statutū in primo extenditur ad secundum in hoc, vbi eadē ratio reperitur, vt explicat Gregor. Lop. in l. 2. tit. 1. p. 6. ver b. *Su nome*, in fin. Sed hoc refellitur ex eo, quia diuersum est, agricolam nonnūquā, instrumenta verò nunquam capi posse: & quia dispositio huius pragmatice in fauorem agriculturæ vna est, etsi facilioris intelligentiæ causa diuersis capitibus partita sit.

Quæ ratio satis facit, etiā si aliquis consideret, dispositionē esse generalem illam traditam in 1. cap. vt res agriculturæ in illis tribus casib⁹ capi possint: vnde quælibet res, quæ gratia agriculturæ capi prohibetur, iis tribus casibus concedetur capi: quia cum generalis sit, & præcedat, ad sequentem dispositionem extendetur, vt in l. Titia, §. qui Marco, ff. de annuis legat. l. 2. ff. de stipulat. seruor. Bart. eleganter, vt solet, in l. quæsitum, §. si quis fundum, n. 13. de fund. instrum. & ex eo Greg. noster in l. 8. tit. 1. o. p. 6. glof. 1. Sed cum clausula illa, & dispositio, vt tres illi casus sint excepti, ex identitate rationis, siue ponatur in fine, siue in principio, referatur ad omnia, quæ sequuntur, seu præcedunt, cum non sit ratio, quare trahatur magis ad res, quàm ad personas, in quibus militat ratio eadem, ex decisione text. in l. etsi pepercerit, §. cum hæredes, ff. de liber. & posthum. Bart. in l. per retentionem, num. 4. C. de vsur. idem Bart. in l. 1. n. 3. C. de liber. præteritis, cū pluribus aliis citatis per Bernard. de Luc. in reg. 85. Et quia quæ dicta sunt in primo pragmatice capite, vt in illis tribus casibus res agriculturæ destinatæ capi possint, cum sit ratio eadem, quæ ad dispositionem pertinet, in sequenti capite repetita censeantur, l. quemadmodum, §. 1. ff. ad leg. Aquil. §. hoc tamen, instituta eodem tit. & ibi

& ibi Iohannes de Platea n. 38. & tex. in l. in repetendis, ubi glossa citat cōcordantes, ff. de leg. 3. Bart. in l. si ita stipulatus, §. Chrysogonus, n. 4. ff. de verb. oblig. & in l. prator, §. erit quæ, ff. de vñ bon. rap. & Panor. in c. secū. dō requiris, n. 4. de appellat. Et quāvis etiam verum sit, quod clausula generalis restringatur ad ea, quæ sunt similia expressis, ex l. ult. §. cūi dulcia, ff. de trit. & oleo leg. & ex Aret. in l. 2. in princ. n. 2. de verb. oblig. teneat Franc. Mantica de coniect. ult. volunt. lib. 3. tit. 14. n. 7. Et quod talis clausula posita in medio, vel in fine, referatur ad omnia, & qualitates appositæ in vno capite, censeantur in alijs repetitæ, l. cūm servus, ff. de cond. & demonst. l. Sciz, §. Caius, & ibi Bart. ff. de fund. instr. & ex alijs id asserat idē Mantica, ubi sup. lib. 6. tit. 13. n. 6. Et quamvis denique verba huius pragmaticæ, *Que no sean presos por ninguna deuda*, ita generalia sint, vt merito relata iuris dispositio verificari possit: tamen ista generalitas dictionem, limitationem, & specificationem recipit ex specie precedenti: nec ultra ipsam amplius euagatur, l. quoties, C. familiæ eriscundæ, l. ult. §. ult. ff. de trit. vino, & oleo leg. Oldral. in cons. 8. num. 1. Et cessant nihilominus omnia ex disparitate rationis supra adducta, nam etsi pariter agriculturæ per instrumenta, & personas agrorum caueatur, est nihilominus in illis capiendis diuersa forma, & ratio tradita, vt in glos. d. cap. fin. de tregua & pace, & ex 1. & 2. huius pragmaticæ cap. & quia de rebus agriculturæ non capiendis specialiter cum limitationibus traditum est. Et sic generalis clausula secundi capitis pragmaticæ non refertur ad præcedentia, de quibus specialiter prouisum est, vt in l. doli clausula, ff. de verb. obligat. l. sanctio legum, ff. de pœnis, l. alimentum, §. Basilicæ, ff. de alim.

plim. & ebat legat. Liquid sit fugitivus. §. quod aiunt
cum glol. ff. de re iudic. edict. cum traditis supra. num. 2.
& per Paulum, Castrensin. l. 1. num. 7. ff. si certum pe-
tatur. & Decium in rubi. ff. de fid. num. 2.

Summarium capitis sexti.

Parte individui irritata, irritatur & totum, & extincto
principali extinguitur accessorium. num. 1.

*Et si unum par boum non capitur, ibi etiam eo araturus nō
capietur. num. 2.*

*Vnitum gaudet privilegio rei, cui unitur, ad confirmationē
questionis. num. 3.*

*Effectum arandi animalia non sortirentur, si aratores agri-
cola capi possent, & quando huius rei probatio dicatur
concludere. num. 4.*

*An sicut unum par boum nullo casu & tem-
pore capitur, ita agricola eo araturus nul-
lo etiam tempore pro re alieno capiatur.*

Caput VI.

Illu tamen est observatione dignum, an quemad-
modum nullo casu, etiam si ex tribus exceptis sit,
unum par boum aut animalium, quæ ad arandum
destinata sunt, capi potest, ita etiam agricola, qui istud
par boum, aut animalium, aratro submittere, eoq; sua
opera, & labore terræ glebas infringere, aut seminare
debet, nullo etiam tempore, nec vilo casu pro debitis
ciuilibus capi possit: In mensibus hac lege designatis
generaliter nō capiendū pro vilo casu, etiā ex exceptis,
pro-

Comment. pragmaticæ

proximè dixi: Illud autem, quod nūc interrogo, aliud est, an etiam extra menses prohibitos capi possit, qui vno pari boum laboraturus est, cum par boum ipsum generaliter capi sine temporis & causæ distinctione prohibeatur? Si quæstio præsens Attica lege decidetur, proculdubio in fauorē huius agricultoris facilis esset responsio, cum ea caueatur, bouem etiam agricolam esse, & humani generis laborum socium, & idē nec capi, nec mactari posse, vt ex Æliano, & Renato retuli ego in lib. 1. horum Commentariorum, cap. 3. à nu. 1. & de boum aratoriorū laude, eximiaq; vtilitate, ingeniosè multa congescit Didacus Gutierrez Viro censitis in sua agricultura lib. 2. cap. 10. Et si ego de quibuslibet animalibus, quæ terrarū arationi dicata sunt, prout in pragmatica continētur, verba facio, nec mei est instituti, quæ sint vtiliora pandere, cum id experientia, quæ rerum magistra est, sit patefactū. Quapropter vt ad rem veniam, in casu proposito videtur, quod isto agricola nullo tempore capi possit, & quod idem priuilegium, quo vnum par boum affectum est, consequatur. Id quæ ex eo facile redditur, quia ad effectum arandi agricola simul cum pari animalium aratoriorum est quid quodammodò indiuiduum, cum in hoc casu alterum sine altero esse non possit, & irritata parte indiuidui, irritetur & totum, vt in l. in hoc iudicio. ff. familie erciscundæ, in fine, & text. in l. quemadmodum. C. de agric. & cēsit. lib. 1. r. & ibi notat Bart. n. 9. In actu enim laboris quid indiuiduum esse considero omnia, quæ ad effectum arandi sunt necessaria, vt horologiū, quod et si pluribus partibus constet, vnum est, cuius partes, aut earum aliqua si separentur, horologiū effectum amittet. Et eo maximè, quia principaliter agricola in
la.

labore consideratur, & in agrorum, & terrarum, seu
prædiorum cultura, pereunte enim cultore, terram in
solitudinem redigi certū est, ex Genes. cap. 47. & quia
tanquam causa efficiens, & omnia ad arandum neces-
saria providens pius in labore concurrit, & vilius ope-
ratur, & sic extincto principali, accessorium amplius
consistere nequit, nam quod liquidè, in princip. ff. de
penu legata, l. fundi, §. fin. ff. de fund. instr. l. 1. 2. 3. & 4.
ff. de peculio legato, glos. in l. si patronus, §. si patronū,
ff. si quid in fraudem patroni, text. in l. cū principalis, &
ibi glos. & Dec. n. 1. & 2. ff. de reg. iur. cum traditis à
Muxellano in cap. accessorium, cod. tit. lib. 6. cum alijs
latissimè congestis à Tiraq. de constit. 3. p. limit. 7. à n.
25. cum multis sequētibz.

Ex quo patet, quia cū ex eo, quod agricola capi-
tur, vnum par boum, aut animalium reliquorum ad a-
randum, impediri necesse sit in casu proposito, sequi-
tur euidenter, vt capi nō possit, cū exceptio similes
casus admittat, text. in cap. ad audiēciam, vbi Panor-
mit. de cleric. resident, cū alijs traditis à domin. Couar.
lib. 2. variar. cap. 5. num. 6. & sic cū in primo pragma-
ticæ cap. vnum par boum pro debitis, tribus exceptis,
& pro quolibet alio capi prohibeatur, idem prohibi-
tum esse censetur in casu simili, ex quo par boum effe-
ctum sortitur ad arandum, & sine quo esse non potest:
& cū ex agricola effectus pendeat par boum, aut
animalium, euidenter esse videtur, vt agricola etiam non
capiatur pro casibus, in quibus vnum par boum capi
prohibetur: est enim vnum ab alio dependens, & con-
nexum, in quo idem iudicium debet esse, text. in l. cum
actum, & ibi Bart. in 2. notabili, ff. de negot. gest. & in
l. cum necessitate, in fine, vbi Bald. C. de fideicommiss.

text.

text. in cap. eā re, de ext. re, & qualic. & ibi Panor. num. 13. & text. in c. translato, de constit. ibi: *Quod de uno dicitur, necesse est ut de altero intelligatur.* & ibi glos. fin. & in cap. præterea, de offic. & p. test. iudicis deleg.

3 Corrobōratur etiā ex eo, quia agricola vnū par bouū habens ad arandū, in arādi actū, veluti pari bouū vnūtur, & sic vnūtur debet gaudere priuilegio illius rei, cui vnūtur, ex notatis per Bart. in l. 1. ff. de leg. 1. à n. l. cum duobus seq. & eūdem Bart. in l. 1. §. si coheredē meum, ff. ad l. Falcid. notatur in cap. 1. & ibi Panor. num. 6. verū sit denique & quartò, ne sede vacante, text. & ibi glos. fin. in cap. recolentes, de statu monachorum, vbi quod aggregatur alij, ipsius naturam imitari debet. Quod facit ad quæstionē de Ecclesia vnita, quod gaudet priuilegijs illius Ecclesie, cui vnūtur: & quia idē priuilegiū datū esse intelligitur omnibus illis rebus, sine quibus par bouū, aut animalū arādi esse non potest, l. 1. & 2. C. de vxor. militū, & arg. text. in l. vnic. ff. de bonorū posses. ex testam. militis, & in l. quæsitum, §. si instru. & o, ff. de fund. instru. instrumētoq; legato, cū alijs multis ad hāc rē spectantibus traditis per text. & DD. in l. 2. ff. de iurisd. omn. iud. & in l. ad rem mobilē, & 1. ad legatum, ff. de procurat. & per Oldral. cōf. 11. incipit, *Tale thema est*, vbi resoluit, legatū ad vsus pauperū infirmorū videri etiā legatū pro eis seruientibus. Quod quidē adeo verū est, licet abusus in publicę vestitatis dispendium perperam hæctenus obseruauerit, vt punitor iudex, aut executor, qui titulus arandi, aut agricolam, qui eis arat, facit capere, aut capit p. emilibus debitis, & est casus in legibus Fraternitatis sanctę comprehensus, vt videre est apud tex. in l. 25. tit. 13. lib. 8. Nou. Cōp. cuius hæc sunt autēca verba: *Otro si mandamos, que los buyes, y mulas,*

mulas, y bestias de arar, y los labradores que con ellas trabajan, en tanto que labraren, o se ocuparen en las labores de pan, o vino, que gozen, y puedan gozar de toda seguridad, y no se haga, ni pueda hacer en los dichos labradores, ni bestias, prendas, ni represarias, ni execuciones algunas por uinguna, ni algunas deudas, de qualesquier calidades que sean, aunque muy privilegiadas sean. Et reliqua. Quorum enim par horum animalium capi prohibetur, nisi quia cultura agrorum non impediatur: aut quo pacto magis impedi, aut retardari poterit, quam si cultore capto, animalia hæc deferantur, cum propriæ, ac naturæ diuini rerum publicarum nerui, quibusve regni fortitudo iunitur, ex agrorum cultura decerpantur? Vnde merito Regum proprium est, in hæc incumbere, ut superius dixi in libro 1. cap. 1. & mirifice, ac eleganter, ut solet, comprobatur pater Petrus Ribadeneira de Societate Iesu in tractat. de virtutib. Principis Christiani lib. 2. cap. 12. *in fine*

Nec obstat, si quis obijciat, non inde sequi effectum par bouum, aut animalium non habere, ex eo quod agricola capiatur, cum alius facile possit inueniri, qui eius loco subrogetur, nec possit vere dici impedimentum, quod de facili remoueri potest. *ff. de edict. l. qui potest. ff. de regul. iur. & quia cum hoc de facili possit fieri, non se quitur necesse, agricolam capiendum non esse, cum probatio debeat de necessitate concludere, ita ut aliter fieri non poterit, ex l. non hoc, & ibi Bart. notat. C. unde cognati, & l. neq. natales. C. de pbat. & c. in presentia extra eod. tit. l. penul. §. docere, & ibi Bart. ff. ne quis in eum, qui in iudi. vocatus est. Hippo. l. de Marfil. in rub. de probat. n. 350. Bernar. a Luco in reg. 301. quia respondeo, quod in terminis istis, in quibus ratione vnius paris bouum, aut animalium,*

agri-

agricola non potest capi, sufficere, si plerumq; ille sit, qui illi ministerio parvorum, aut animalium inserui-
re solet, argum. text. in l. Quintus Mutius. ff. de auro
& arg. legat. text. in l. hoc legatum, cum multis ibi ab
Accursio citatis in glo. verb. quod in vso. ff. de legat. 3.
eo enim casu quis ita resupinus est, ut non intelligat,
vnum par bouum, aut animalium ad arandum, aut seminandum à destinato agriculturæ effectu, & opere re-
tardari per incarcerationem aratoris? tunc enim uti-
litatis publicæ ratio id expostulat, & expresse cauetur
in d. l. executores. C. quæ res pignori oblig. non poss.
ibi: *Servos aratores*, ubi effectum animalia arandi non
habere, si aratores caperentur, ad vniuersos provin-
ciales Imperator Constantinus rescripsit, ac autor est
Plutarchus in Crasso. Quod huiusmodi rustica man-
cipia, vicilli, ac coloni sint etiam animata rei familiaris
instrumenta, & aratores, ac boues, quibus aratur,
dum in eo actu, & labore persistunt, huicque operæ
inseruiant, vnum veluti corpus indiuiduum, ac inse-
parabile pulchris rationibus considerari potest ex his,
quæ tradit Rebuffus de verborum significatione, in l.
boues, vers. si de damno, & ex text. in cap. fin. de tregua
& pace.

Summarium capitis septimi.

Rusticana opera mensibus hac lege designatis expediri
plerumq; comprobatur. num. 1.

Vtrum plenius caueatur iure communi, quàm hic in personis
agricolarum circa tempus libertatis. num. 2.

De pleno compromisso, & pleno dominio exemplum ponitur
ad probationem questionis. num. 3.

Natura temporis, videlicet mensum, qui in hac lege designantur, exponitur. num. 4.

In assignatione mensum an vindemiarum ratio habita sit, rationibus ostenditur. num. 5.

Lites, & controversias sedat temporis profinitio, & cuiuslibet rei certa, & non ambigua probatio. num. 6.

De tempore libertatis agricultoribus cōcessio non ineleganter differitur. Cap. VII.

SED quauis commoditas cœlesti prouisione concessa, ut aliās dixit Imperator in l. omnes. C. de ferijs, opportunum suggerat tempus operibus agriculturæ; tamen si expertis agricultoribus credendum sit, si quod arte traditur, obseruandum, hūc sex potissimū mensibus rusticane agricolationes, maxime quæ ad frumentariam spectant, impediuntur: Iulio enim mense iteratur agri, anterioribus mensibus præcisi, & messes triticeæ præparatur, & extirpantur vepres; Augusto exiles item exarantur agri, messes colliguntur, & tritantur, & asportantur in horrea, Septembri pingues agri tertiantur, exiles stercoreantur, vindemia locis tepidis celebratur, & frigidis apparatus; Octobri feruntur semina, & Nouembri itidem seminantur, habita ratione locorum, temporis, & naturæ seminis. Decembris, quauis post exactā brumā male seminantur, nonnulla tamen semina spargi poterunt, & alia opera ruralia cōmendantur, ut latissime prosequitur Pallad. de re rustica lib. 8. cū 5. & seq. per totum; adeo ut mirū sit, quā diligen- & cōueniens fuerit hæc dispositio cū tēporis opportunitate, quantave solertia, & vigilantia condita sit,

N natu-

turalibus iuris dispositionibus correspondens, ut ferti-
litas, & vbertas huic regno stabilitatem suppeditet. Nā
ex eo facile cognosci potest, quanta ratione curanda
sit hæc vbertas, siquidem remota iustitia nihil esse re-
gina, nisi latrocinia dixit D. Aug. lib. 4. de ciuit. Dei, &
tamen Aristoteles ad Alexandrū dixisse fertur, iustitia
virtutem efficiens, quod iustitia regnantis vtilior est
subiectis, quā fertilitas temporum, ita ut nihil exa-
ctius dici potuisset, ut iustitiæ magnitudinem ostende-
ret, quā illam cū fertilitate temporū comparare. Sed
vtrum Iustinianus in d. Authent. agricultores melius
constituit, præcauens agricolas, dum agros colunt, non
capiendos pro ciuilibus debitis, quā in hac lege proui-
sum est, quæ in mensibus Iulij cum sequentibus vsq; ad
finē Decembris eos capi prohibet: nam inquit, *Que las*
personas de los dichos labradores no puedā ser presas por deu-
da alguna, que no deienda de delito, en los meses de Julio, y
los siguientes, hasta el fin de Diciembre. Et videtur, quod
Iustinianus plenius cautū favori agricultorū reliquit,
ut quocūque tempore agriculor ei vacaret, non ca-
peretur, quia cū limitatū tēpus non sit, quocūq; tēpore
agrum colat, nō capietur, ex l. in agris. ff. de acquir. rer.
dom. l. age cū Geminiano. C. de trāsact. præsertim cū
hæc opera ruralia, ut tā pingues, quā exiles agricolan-
tur, semper, & omni tēpore debeāt expediri, si creden-
dū erit, quod ex Columella, Virg. & Marc. Varr. & plu-
rimū ex se retulit Gutier. Viroc. in suis agric. discurs.
lib. 2. à c. 1. cū seq. & cōtra ex quo pragmatica ad tem-
pus capi prohibuit, post tēpus capi permisit: quia prohi-
bitū ad tēpus, post tēpus cēsetur permissum ex l. Impe-
rator. ff. de postulando. l. statu liberū. §. Stichū. ff. de le-
gat. 2. Bart. in l. in illa stipulatione. ff. de verb. obl. nu. 2.

Sed

Sed diuersum est in d. authent. agricultores, quę nul-
lū tēpus per se, sed quatenus in eo ager coleretur, re-
spexit: & sic plenius per eam cautū est, & per consequēs
nihil ei deesse videtur: vnde nimirū si per eā fortius, &
validius stabilitū sit, arg. text. in l. fidei cōmissa, §. quam-
quā, ff. de leg. 3. tex. in l. idē Pōponius in princ. in vers.
si verō, & ibi notatur, & tex. elegās in l. si cū dies, §. ple-
nū, & in l. ita demū, in fin. ff. de recep. arbitr. vbi plenū
cōpromissum dicitur illud, quod de omnibus quęst. sit,
sicuti magis significat per plenū dominiū, quā per sim-
pliciter, aut limitatē prolatū: & qui illud habet plenū,
abundantior dominus est, cū potestate alienādi, & cō-
currente vsufructu cum proprietate, tex. in l. fœminę,
§. illud, C. de secūd. nup. vbi Bald. tex. illū ad hoc extol-
lit, & Ias. in l. traditionib. n. 11. C. de pact. cū multis rela-
tis per Pinel. in l. 1. C. de bon. mater. 2. p. a. n. 3. cum seq.

Sed nihilominus in hac pragmatica melius circa hoc
prouisum existimo, tū quia menses illi designati com-
prehendunt tempus, quo omnes labores, & culturę
ad arandum, & seminandum, & colligendos fructus
fieri solent; tum quia planē, & sine litis & cōtrouersię
timore, & absq; onere probandi, an colat, vel non co-
lat agrum agricola, sanxit. Primū enim certū est, quòd
à mense Iulij cum sequentibus vsq; ad finem Decem-
bris terra fert messes ad humanę vitę cōseruationem
necessarias cū saltem effectus estatis, & autumnij, his
mensibus comprehendatur, quibus metitur, & seritur,
& vindemiz fiunt, iuxta illud Maronis de quatuor an-
ni temporibus in 1. Tetrastico:

Tempore Solis ager messis fert pinguis opimas,

Fecundo autumnus lacus de vitibus implet.

Et idem Maro in 1. Georgicorum inquit:

N 2 Vere

82. Comment. pragmaticæ

Non 7. Fere nouo gelidus canis de montibus humer
82. 1. 1. Liquitur. & Zephyro putris se gleba resoluit
82. 1. 2. Depresso incipiat iam tunc mihi taurus aratro
82. 1. 3. Ingemere. & sulco attritus splendescere vomer
82. 1. 4. Illa seges votis demum respondet avari
82. 1. 5. Agricola, his que solem his frigora sensit
82. 1. 6. Illius immense ruperunt horrea messes.

Et facit tex. in l. vt in die, & in l. omnes dies, C. de ferijs in principib. illas tantum manere feri in iura dies fuerit, quos geminis mensibus ad requiẽ laboris indulgentia manus excepit, astiuo quidem dies feruoribus mitigandis, & autum-
 nale fructibus decerpẽdis: & ubi Accursius pro melsibus, & vindemijs explicat: quamvis hæc pragmatica, vt existimo, magis considerauit hæc tempora, quatenus eis rei frumentariæ ratio potissimum sit habẽda, cum mensibus Iulio, & sequentibus messes colligantur, & feri frumentum soleat: tamen nonnullam rationem de vindemijs etiam habuit, cum omnia illis mensibus opportunẽ possint fieri. Est enim vinum admodum
 5 Reipublicæ necessarium, iuxta illud psalmi 103. *Pred-
 cat panem de terra, & vinum letificet cor hominis*, quod etiam ad hoc allegauit glos. in verb. degustationẽ, cir-
 ca medium, in l. 1. ff. de periculo & commodo rei ven-
 ditæ, de cuius laude Plato, Cælius, Plinius, & alij mul-
 ti scripserunt, vt citat, & refert Cassianus in Catalogi
 glor. mundi in 12. part. considerat. 84. Vt nec mirum
 sit, Accursium dixisse, minorem locupletionem fieri ex
 mutua pecunia ab altero minore emtradita, si minor,
 qui mutua accepit. eam consumpserit in bonos vsus, vt
 si biberit vinum, vt habetur in glos. verb. litis conte-
 statæ in l. minor viginti quinque annis 35. ff. de minor.
 Acqui ratio, quare intelligo principaliter esse cõsidera-
 tum

tum tempus messium colligendarum, & serendarum, præter id, quod nulla in pragmatica mentio de vindemijs habeatur, hæc est, quia agricolæ magis indigent frumento, quàm alijs fructibus liquidis, vt notat Bart. in Authent. ad hæc. C. de vsuris, & de hominibus omnibus id etiã dici poterit, vt faciliè constat ex alijs, quæ de vtilitate frumenti suprà tradita sunt.

Secunda verò ratio, quare melius prouisum in hac pragmatica sit, tempus limitatum præfiniendo, vltra quod eo omnes culturæ necessariæ in agris fiant, vt dixi, ea est, ne lites exoriantur circa probationem, an pro tunc agricolæ agrum colât? & quia posset fieri, vt pro tunc agri non colerentur, cū tamen statim essent colendi. Vnde nimirum si antiquitus Præsides provinciarum ex consuetudine cuiuscumq; loci solerēt messis, vindemiarumq; causâ tempus statuere, vt ex l. 4 ff. de ferijs aduertit Renatus de priuil. rustic. lib. 2. cap. 7. circa finem, in 1. p. Quis lites & controuersias iam sedat, & dirimit temporis præfinitio: nam hoc cū certum sit, illis mensibus agricolas nō capiendos, amplius certiorandum per probationem non est, argument. text. in l. 1. §. venditor, & ibi Bartol. & Paul. ff. de action. empti. & in l. 1. §. si intelligatur. ff. de ædific. edict. & text. in cap. eum, qui certus, & ibi Dinus de regul. iuris, in 6.

Quibus, & similibus iuribus, eum, qui certus est, certiorari vltius non oportere, probatur; & vt ad vitandas lites dicitur, de sententia, quæ certa esse, & certam quantitatem continere debet, vt per totum C. de sententijs, quæ sine certa quâritate proferuntur, text. & ibi Iason in §. curare, instit. de actionib. Bart. & Doctores in l. ait Prætor, §. si iudex. ff. de re iudicata:

N 3 aliter

Comment. Pragmaticæ

aliter enim si certa, & liquida non sit, sed incerta, non posset executioni mandari, sed antea oporteret, lite fortè suscitata, eam sententiam liquidari, ut tradit ex Baldo in Specul. in tit. de sententia, vers. sententia non liquida, Sebast. Bantius de nullit. in tit. de nullitate, ex defectu processus, nu. 101. cum sequētib. Et hinc est, quòd etsi instrumēta publica de plano executioni mādari debeant, iuxta leges Regias, tamen si fortè incerta, aut non liquida sint, nec limitatam quantitatem contineant, prius quàm executioni mandentur, citato eo, cuius interest, per probationem, aut aliàs legitimè certa, & liquida debent esse, lisque oriri potest, si iudex super liquidatione pronuntiet, & sic, reliquis observatis, ab huiusmodi pronuntiatione cauendum est, ut colliges ex traditis per Roder. Suarez in l. post rem iudicatam, in declar. legis Regni, limit. 4. & 5. & per dom. Couarr. lib. 2. var. cap. 1. nu. 1. & 2. & Auiles in capitulis Prætorum cap. 10. verb. *Excucion*. num. 53. & num. 57. Et sic patet melius, & ad dirimendas lites efficacius per hanc pragmaticam fuisse prouisum, quàm per dictam Authent. agricultores.

Summariu m capitis octauī.

Intentioni legis esse deserviendum, ut eius finis obtineatur, ad nostram pragmaticam adducitur. num. 1.

Ad sentem legis potius quàm verba inspicienda esse, in idem adaptatur. num. 2.

Rationibus probatur, post tempus limitatum dispositionem, qua in limitatione curatur, non existere ad decisionem questionis. num. 3.

Sibi imputet, qui tempore limitato opera non expedierit, & quando id tempus arbitrio iudicis relinquatur. num. 4.

An

An agricola ultra præfinitum tempus laborans sit pro debitis civilibus incarcerationis? Caput VIII.

PRO perfecta huius pragmaticæ cognitione dubium supersuperest, nunc primum, quod in eo residet, An si agricola post menses hæc lege præfinitos circa rem rusticam occupetur, & agrum colat, possit pro civilibus debitis in carcerem mitti? Nam cum hæc lex agriculturæ fauorem respiciat, & secundum consuetudinem loci tempus metendi, & ferendi varietur, oportet intentioni legis deferuire, ut eius sequatur effectus, ut finis obtineatur, iuxta text. in l. præfides, de feriis, ubi consultus Paulus ait: *Præfides prouinciarum ex consuetudine cuiuscumque loci solent messis, vindemiarumque, causat tempus statuere:* & melius textus in l. 37. titul. 2. p. 3. ubi ait: *E porque los frutos de la tierra no vienen en cada lugar a una sazon, por razon que algunas tierras son frias, e otras calientes de natura, por esso non señalaron ciertamente, quales deuen ser los meses, que deuen ser guardados para esso.* Et sic videtur, quod dum agrum colat agricola, et si menses hic designati effluxerint, non capiatur, præsertim cum hoc reducat ad ius antiquum commune, secundum quod circa rem rusticam occupati, dum agrum colunt, capi non possunt, ut in d. authent. agricultores, ad quam dispositionem extendendum est, cum per extensionem ad ius commune reddatur, tex. in l. si vnus. §. pactus ne peteret, in fine, ibi: *sed forma sua redditur*, ff. de pact. res enim, teste Philosopho, facillime redit ad suam naturam, ut in gl. verb. numerandum, in c. statutum, de præbend. lib. 6. quæ communiter recepta est, teste Ias. n. 40. & Ripa, n. 51. in l. nemo potest, ff.

301 Comment. pragmaticæ

test, ff. de legat. Et quia cùm semel dixerim, rationem huius legis, quæ ex præfatione eius colligitur, circa agriculturam consistere, ne impediatur, aut retardetur, & iuxta hanc rationem sequentia sint declaranda, quæ sunt in dispositione, vt in l. Titius, §. idem respondit, ff. de verb. oblig. Item quia, ff. de pactis, §. præterea, instituitur, de legatis. Nimirum si secundum hanc rationem quoties agricultura impediatur, aut retardabitur, huius legis dispositio obseruanda erit, ne agricola capiatur, cū si capiatur, incommodum agriculturæ verificetur, nõ obstitibus verbis pragmaticæ, quæ sex menses designant, per tex. in l. scire, §. oportet, ibi: *Tamen mens legislatoris aliud vult: & in l. 3. §. conditio. ff. de adimend. legat. ibi: Sed melius est, sensum magis, quàm verba amplecti:* cū alijs similibus. Vnde Euāgelium nõ in verbis, sed in sensu esse dicitur, vt traditur à Hieronymo in epistolam ad Galatas, vt refert Gratianus in cap. Marchion. 1. q. 1. Nec putemus in verbis Scripturarum esse Euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, nõ in sermonum folijs, sed in radice rationis cum alijs per Hippol. de Marsil. in l. si quis viduam, n. 11. ff. de quæstionib. quia, vt inquit Cicero pro Cæcina, *Scriptum sequi calumniatoris est, boni autem iudicis voluntatem scriptoris, auctoritatemq; defendere, prætermittis verbis.* Et quia hæc pragmatica disponit de tẽpore sex mensium respectu actus agriculturæ, qui in eis fit, vt proximè notauimus ergo tempus non debet correre, si duret, & verificetur actus, argum. text. in l. si lex, ff. ad leg. Aquil. l. annus, ff. de calumniator, l. mariti, §. sex mensium ff. de adulterijs, l. r. §. dies, ff. de liber. agnosc. l. fin. ff. de manumiss. testam.

¶ Quæ etsi vera sint, tamẽ eis omnibus non obstitibus, in casu proposito verius est, post menses hæc lege designa-

signatos, agricolam, et si agrum colat, pro ciuilibus debitis posse capi. Quod pulchrè, verè, & subtiliter probari potest ex doctrina Baldi in l. obseruare. §. proficiet, in 2. q. ff. de offic. procōsulis, & legat. & Ias. in l. sed si quis ita, n. 4. ff. de vulg. & pup. subtit. quod vbicumq; in statuto limitatur tēpus, post tēpus limitatū sumitur argumētum à contrario sensu, etiā ad tollēdū ius cōmune, virtute limitationis tēporis, quæ aliàs nihil operaretur. Vnde cū in limitato tēpore agricolæ capi non possint, post tempus limitatū capi poterūt: aliter enim verba illa, quæ de mensibus disponunt, nihil importarent, quod est absurdum, & contra text. in l. 5. §. hæc verba, ff. quod quisq; iuris, c. relatum, de cleric. non resid. cap. hæc verba, de pœnit. dist. 1. tempus enim frustra adiectum esse non debet, eiusq; adiectio omninò aliquid est operatura, tex. in l. si quando, ff. de leg. 1. c. si Papa, de priuill. lib. 6. tex. in l. epistola, §. fin. ff. de pact. Bald. in l. fin. n. 8. C. de testam. manumil. Et sic manet firmū, & illæsum, & in casu proposito pro verā resolutione tenēdū, q; cū prohibitū sic illis sex mēlibus agricolā capi, post mēles omninò possit in carcerē mitti, etiā si agriculturæ vacet, ex text. in d. l. Imperator, ff. de postulad. vbi ille, cui aduocationibus in quinquenniū interdictū esset, post quinquēniū pro omnibus postulare nō prohibebitur, l. si vnus, §. si cum reo, ff. de pact. vbi prohibetur petere ad tempus post tempus petere nō prohibetur, text. in l. pater filium, §. fundum. ff. de legat. 3. vbi alienatio prohibita ad tempus videtur esse permissa post tempus, tex. & ibi Paul. Cast. in l. epistola, §. de inofficioso, ff. de pact. vbi pactum tempore limitatum ultra illud non producit effectum suum, cum alijs per Ias. traditis in l. sed si quis ita, ff. de vulg. & pup. subtit.

Nec

4 Nec obstant in contrariū adducta, quòd procedunt in tempore, quod non ita limitatiuè exprimitur à lege: nam tunc relinquitur arbitrio iudicis, vt in l. fin. ff. de action. empt. l. continuus, §. cū ita, ff. de verborum obl. & in l. 1. §. ait p̄tor, vbi communiter Doctores, ff. de iur. delib. l. 1. §. expilatores, ff. de effract. & expilat. vbi p̄ena à lege non imposita relinquitur arbitrio iudicis. De qua quæst. benè per Paul. in d. l. 1. §. ait p̄tor, n. 2. ff. de iur. deliber. Atqui de ista tēporis concessione, quæ plerumq; in omnibus actibus tēpus ad eorū expeditionē exposcentibus, iudicis arbitrio relinqui solet, multa benè, & concinnè congesta reperies in Menoch. de arbit. lib. 2. centur. 1. à casu 24 cū multis casibus seq. Secūs verò vt in hoc casu, quando tēpus à lege designatū, & p̄afinitū est: nam post tempus nulla erit prohibitio, vt in d. l. Imperator cum sim, etiāsi post tēpus agricola labore, & agrū colat, quia legitimū, & cōgruū tēpus colendi hac lege statutū est. Vnde si postea colat agricola, sibi imputet, quia pro civilibus debitis, hoc non obstante, capietur, ex notatis per illum text. à Ioāne de Platea in l. quoties, n. 4. C. de naufrag. lib. 11. vbi ait, legitimū tēpus navigandi esse à Kalendis Aprilis vsq; ad Kalendas Octobris, & nauta, qui alio tempore nauigat, est in culpa, & ex ea tenetur, vt in l. fin. C. eod. tit. Quod in hoc casu maximè procedit, cū in tempestiua cultura agrum deteriore faciat, ex l. si merces, §. conductor. ff. locati, & semper tenentur damnum refarcire, qui ex defectu culturæ, vel quia congruo tempore adhibita non fuit, agros deteriores faciunt, ex l. 1. C. de mancip. & colon. patri. & Salic. lib. 11. & ex traditis per Corser. in sing. verb. colonus.

Sum-

Summariū capituli noni.

Quoties tempus ad actum expediendum præfigitur, ante tempus expediri posse, nemo ambiget. num. 1.

Nostra questio ex alia de executore testamenti ante tempus designatum exequenti, deciditur. num. 2.

Dilatione pendente & officium iudicis conquiscescere, & nihil in nouandum esse, proponitur. num. 3.

Declaratur text. in l. 41. tit. 6. lib. 3. noua Compil. ad intentū questionis. num. 4.

Ex questione de ferijs, & venatione, & ex alijs nostram questionem veram esse, confirmatur. num. 5.

Quid si agricola breuius quàm per pragmaticam statuitur, opera agricultura expedierit? Caput IX.

Rursus ex superioribus suggeritur alia questio, supposita mente, & ratione finali huius legis, scilicet, vt agricultura non retardetur; dubitatur quid si agricola breuiori tempore, quàm ab hac lege statutum est, opera omnia agriculturæ perfecerit, ita vt messibus colligendis, frugibusque serendis, & vindemijs etiam fiendis, aliquod ex sex mensibus tempus contriuerit, & aliquod ex eisdem mensibus super sit, in quo huic ministerio agriculturæ intendere illi necesse non sit: Nam datum hoc tempus est ad actum agriculturæ expediendum, vnde si ante quàm tempus effluerit, expediatur, tempus cessare debebit, argum. text. in l. fin. ff. ad l. Falcid. cap. ab eo, de appellat. lib. 6. vbi datus est terminus ad declarandū; & si ante elapsūm tem-

Comment. Pragmaticæ

tempus declaratur, cessabit præfixio termini, cū ratio præfixionis cessauerit. Vnde quanuis dominus ab emphyteuta certior de vēditione factus debeat per duos menses expectari, ad declarādū si velit retrahere, vt in l. fin. C. de iure emphyteutico. l. fin. tit. 8. p. 5. tamen si ante declarauerit, cessat tēpus duorū mensium, nec vltorius debet expectari, vt tradit Panor. in c. potuit. nu. 4. de locato, & ibi Ioann. de Imol. col. 1. vers. itē quod vbi tempus, l. si. in l. fin. C. de iure emphyt. nu. 14. Itē facit, quia si iudex statuit terminum ad comparandum infra tres dies, si citatus primo die comparuit, poterit iudex in continentia ad vltiora procedere, text. in l. si quis hæres ita. ff. de acquir. hæred. vbi finita causa dilationis. fitur dilatio, & ibi Bart. notat, & idem Bart. id expressē voluit, per tex. ibi in l. a filia. §. alumno. ff. ad Sen. Conf. Trebel. l. si. vbi supra, & Bald. in Authent. si omnes, nu. 7. vers. itē citatus. C. si minor ab hæred. se absteineat. Nō enim ipsi agricolæ arētātur, vt illud omne tempus sex mensium in agriculturæ opus expendāt, quin præuenire tēpus, & maturius expedire non prohibentur per tex. in l. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de verborum oblig. vbi qui post diem certam dare tenetur, is eundem præuenire, & citius præstare non prohibetur, & per tex. in l. post mortem. C. de fideicommiss. vbi hæres restituere grauatus aliquam rem certæ personæ post mortem suam in vita restituere non impeditur. Per quæ iura verior est resolutio Doctorum dicētium, quod si testator iussit post annum bona sua pauperibus dari, & eligi, poterit executor testamēti ante annū bona pauperibus erogare, vt post antiquiores ab his iunioribus relatos tenēt dom. Cou. in c. tua nos, n. 7. de testam. Ant. Gom. in l. 17. Tauri, n. 7. Greg. Lup. in l.

in l. 6. tit. 10. p. 2. glos. 2. quos, & alios plures secutus est Ioan. Matien. id latè fundans in l. 14. tit. 4. glos. 1. n. 3. cum seq. lib. 5. Nouæ Compilat.

Quæ etsi vera sint, longè tñ aliter in hoc casu res se habet, cum hæc omnia, quæ hic superius à me tradita sunt, procedant ratione causæ deficientis, propter quæ tempus adhibiturum fuit, & ratione impediementi sublati: nam tunc ad vteriora procedendū erit, vt supra probaui, prout est tex. in l. gēma, ff. ad exhibēdum. At verò in casu proposito ratio agriculturæ non cessat, eū fieri possit multis modis, vt & agricola operari, & rebus suis intendere necesse habeat. Et hoc tempus, vt liberè fieri possint, & abiq; incarcerationis metu, conceditur: quare expectandum est, vt transeat, cum dilatione pendente officium iudicis conquiescat, eiusque manus veluti ligatæ sint, text. in l. siue pars, C. de dilatione, glos. in verb. diem, in l. licere, ff. de receptis arbit. & in gl. verb. nullius in l. 1. §. 1. ff. de feriis, cū latè cōgēstis à Mexia Ponce in decl. 1. Toleti 14. fundat. 2. partis à n. 1. cum sequentib. Sed quāuis ibi allegata in dilationibus à iudice concessis loquantur, idē dicendum erit in dilationibus concessis à lege, vt ex Bald. tradit Gregor. Lop. in l. 2. tit. 15. p. 3. verb. *Cosa nueva*. Vnde lex Regni, quæ mensibus Iunio, Iulio, & Augusto iudices oppida suæ iurisdictionis visitare prohibet, ne agricolæ tēpore mēsiū in quietētur, vt in l. 41. tit. 6. lib. 3. Nou. Cōp. procedet etiā in sua dispositione, etsi nullæ messes in illis oppidis sint, quāuis ratio mēsiū in illa lege habeatur, vt patet ex verbis in fine positis, ibi: *Porque no se les haga molestia á los labradores en este tiēpo de sus cosechas*. Et hinc est, q. feriarū tempus pro mēsiibus colligēdis, vindemijsq; fiendis, concedendū est agricolis omnino,

etiam si

Comment. pragmaticæ

etiam si in eorum oppidis nullæ messes, aut vinum colligantur, cum aliunde sibi providere debeant, ex sententia Innoc. & Ponor. in c. fin. ad finem, de ferijs, & Gregor. in l. 37. tit. 2. p. 3. gloss. 1. Et hinc etiã est, quod venatio prohibita mensibus Martio, Aprili, & Maio, ea ratione quod tunc oua destituantur, si aves aucupentur, adhuc prohibita censenda est, etsi nulla tunc oua esse, legitima probatione constiterit: quia hoc tempus à lege constitutum est, ut in l. 1. tit. 8. lib. 7. Noue Compil. & qui legis & constitutionis tempus non obseruat, dicitur non obseruare formam eius, ut in l. scire oportet, §. consequens. ff. de excusat. tutor. & in authentic. quæ supplicatio, C. de precib. Imperat. offerend. & ibi Bald. n. 6. & Paul. Castren. n. 1. Et quia quoties, ut hic, tempus est à principio vsq; ad finem limitatum, illud pro forma actus ad vnguem est obseruandũ, ut in simili determinatur à Baldo in l. liberti, libertæq; C. de operis libertorum, n. 15. vers. quandoq; ex illis operis, & in l. obseruare. §. fin. in 3. q. ff. de offi. procons. & legati, & ex diuersis alijs Aucnd. in responso 26. num. 3. Et quia istius tēporis sex mensiũ adiectio in fauorẽ agriculturę, & p̄ ipso agricola reo debitore posita est, cū tēpus pro reo positũ esse intelligatur, l. cū, qui Kalēdis, §. quoties, ff. de verb. oblig. in §. diem, instit. eod. tit. & text. in l. cū tēpus, ff. de reg. iur. non igitur erit in eius odiũ retorquendũ, l. quod fauore, C. de legib. & ibi gloss. & Bald. & communiter DD. & Modestini. eleganter in l. nulla, ff. eod. tit. & Bart. in l. quamuis, ff. de pign. act.

Summarium capitis decimi.

Priuilegiũ respectu rei, qua deficiis, concessũ defecit etiã, & illud meretur amittere, qui per contrariũ vsũ amittit. n. 1.

Qui

*Qui permiffa sibi abutitur potestate, an illam amittat? nu. 2.
Debius à iudice cogitur laborare, ut creditoribus satisfaci-*

eas, praesertim qui agricola est. num. 3.

Quilibet iuxta suae artis ministerium laborare compellitur,

& sic circa res rusticas agricultor. num. 4.

Si reipublice interest, ne quis rebus suis male utatur, iste pu-

blicus fauor magis in agricultura consideratur. nu. 5.

An agricola vagus praefinito tempore liber-
tatis non laborans capi possit? Cap. X.

QUæstionem supra proximè adductam in fortio-
ribus terminis proponere fas erit, quid si agricola
illis sex mensibus, quibus pro ciuilibus debitis capi non
potest, ita vageatur, & otio vacet, ut nulli agriculturæ
ministerio incumbat, an adhuc capi pro talibus debi-
tis possit? Ratio dubitandi oritur ex eo, quòd agri-
culturæ commoditas sine facto hominis recipi non
potest, ut dicitur de seruitute discontinua: sed homo
non potest esse semper in actu, & operatione, ut dixit
Bald. in l. 2. C. de seruit. & aqua, & tradit Gregor. in
l. 15. tit. 31. part. 3. verb. *Sin obra*: meritò igitur inspicie-
dum erit, an agricola nonnunquam labori, an semper
otio deditus sit. De illo, cuius consilium necessarium
est, superius à me fuit traditum: illud autem, quod nunc
quæro, dissimile est, positum in eo, qui nunquam consi-
lio agriculturæ inuit, sed qui sua opera, & labore pro mer-
cede conductus agriculturæ solet intèdere, vel suorum
prædiorum labori solet adici, & nunc pigritia, aut desidia
detentus penitus intermitte, an istiusmodi homo hoc
debeat privilegio potiri: nã si publica utilitas cõside-
tur, nulla est respectu illius, qui non laborat; at si ipsius
ho-

hominis prærogatiua attendatur, data esse inuenietur respectu laboris & culturæ à se faciendæ, qui labor cū in eo non sit immò otiosus, & desidius, priuilegiū respectu rei, quæ deficit, concessum etiam deficiet, per text. in l. Titia. §. vsuras. ff. de legat. 2. cū similibus, quæ cessante causa priuilegium quoq; cessare præmittunt. Graue quippe est, ut hoc ita indultum agricolis, ut laborare queat, indultū ceteri, si otietur, quin contrariū esse reor illi actui, per quē obtinetur beneficiū, cū ex eo, quod ad vnum vsum sit concessum, per contrariū vsum amittatur. l. cū decorationatus. l. priuilegia. C. de decur. lib. 10. text. in c. ex parte. 3. de priu. & in l. 6. ff. de Carb. edict. Quod impellit nonnullos dicere, nobilem viuis mer cimonijs se inācipantem, tanquam contrariū nobilitati actum expedientē ipsammet nobilitatem amittere, ut ex l. ne quis. C. de dignit. lib. 12. & ex l. 20. tit. 2. p. 2. & ex alijs à me in hac interpretatione adductis. Quoniā, ut inquit D. Gregor. à Gratiano relatus in cap. priuilegium. 11. q. 3. priuilegium omnino meretur amittere, qui per nulla sibi abutitur potestate, text. in cap. cum accessissent, de cōstit. & ibi late Panor. & Fel. & Dec. n. 17. text. in l. 2. C. de iure dom. impet. Alex. consil. 101. lib. 1. Angel. in l. 1. §. si quis tutor. ff. quando appellandū sit, Balb. de præscr. 4. p. 5. part. princ. vers. quando quarto, à n. 1. Et his, quæ de otio supra scripti ad indagatiōem in huius veritatis adicio, q̃ multā malitiam docuit otiositas, ut habetur Ecclesiastes. c. 33. & sic æquum est, ut nemo ex malitia, & iniquitate sua cōmodū, & vtilitatē consequatur, text. in l. itaq; follo. l. cū qui §. is autem, qui re. §. si quis ff. de furtis l. in fundo. & ibi glos. verb. indulgendum ff. de rei vēdic. l. nō fraudantur. §. nemo. ff. de reg. iur. l. si ab hostibus. §. 1. ff. solut. matrim.

Verum

Verumenimvero, quia fraudi obuiandū est, & quod labori conceditur, ne sibi otium, & desidia vendicent, aliter quā per incarcerationem providendum erit. Extat enim Vlpiani sententia in l. congruit ff. de offic. Præsidis, quæ iudicem malis hominibus loca suæ iurisdictionis purgare debere deseruit, quæ in hoc causa executioni mandabitur, si agricolas istos otiosos laborare compellat, præsertim his mensibus, quibus pro ære alieno capi nō possunt, cū id iure statutum esse ostenderim ex Authent. de quæstoribus collat. 6. & ex traditis per Greg. in l. 4. tit. 20 p. 2. gl. 2. & nunc firmiori adiectione corroborō, dispositionem dicti Authentici procedere in agricola debitore, cū quilibet debitor à iudice cogi debeat laborare in vsuatis operibus, vt æs alienum ex operarum pretio creditoribus exsoluat, vt est text. in l. locum. §. finge. ff. de usufructu, per quem ita dixit Auendanius in responso 8. n. 6. sed ille text. solum probat laborem in solitis operibus, vsuatisque ministerijs versari debere: vnde si agricola cogatur laborare, in agriculturæ ministerio debet intelligi. Reliquū vt à iudice laborare cogatur in d. §. finge nō probatur, sed in d. Authent. de quæstoribus, præsertim ibi in §. si vero huius terræ, vnde dicunt Innocent. in rub. de oblig. ad rationem. & Panor. in cap. cū primū, & à n. 27. in fine de re iudicata, quod si obligatus alicui ingreditur monasterium, & non habet in bonis, vnde satisfaciat, quod scribendo, vel aliud honestum opus faciendo, ille suis creditoribus satisfaciat, et si iam per quandam constitutionem Sixti Quinti, quæ anno millesimo quingentesimo octuagesimo septimo edita fuit, & incipit: Cū de omnibus ecclesiasticis cautum est, ingenti ære alieno supra vires facultatum suarum

O

graua-

- 4 grauatōs, vel reddendis ratiocinijs, obnoxios, non aliter quā ibi traditur, in monasterium recipi. Ex quo dicto Innocentij, & Panormitani, etiā patet, compellēdum esse debitorem, iuxta suæ artis ministerium, vt creditoribus satisfaciāt, laborare. Quod potissimū hīc locum sibi vendicat, cum agricultor vtilissimam omnium operam perficiat in agrorum excollatione, vt ex dict. Authent. de quæstoribus. Id quē nō sine pœna fuit veteribus Romanis, sed erat opus Censorum, Censoresque ætarium faciebant ad hoc, vt si quis post habito colonorum ministerio passus fuisset agrum suum sprdescere, eum quē indiligenter curasset, nec purgasset, neque arasset, siue quis arborem suam, vineam quē habuisset derelictui, id obnoxium erat notæ, animaduersioni quē Censoriæ, vt Gellius Noct. Atti. narrat lib. 4. cap. 12. & refert Renatus de priuilegiis rusticorum lib. 1. part. 1. cap. 9. in fine. Ex quo patet, quod etsi agricolæ nullis debitis grauati sint, laborare tamen sunt compellendi, nam etiā si forte in ciuitate vendiderint, minutim vendere teneantur, vt citius ad opera rustica reuertātur, text. elegans, & ibi glos. verbo tradere in l. 2. ff. de nundinis, & Platea in l. colonos nunquam. C. de agric. & censu. versic. & ex ratione huius legis, Ripa in tractat. de peste, titulus de remed. præseruat. num. 225. vbi ante & post multa in agricolarum fauorē cumulat, & Mex. Pontius in pragmaticam panis conclusionē 1. num. 40. In quo maxime vtilitas reipublicæ illa splendet, quæ neminem suis rebus malè vtī deponit, vt in §. ultimo inst. de his qui sunt sui, vel alieni iuris l. 2. & ibi notatur. ff. eodem. tit. Et hinc est, quod prodigo, qui nec finem, nec modum habet expensarū, sed bona sua dilapidando, profundit, bonis interdictitur,
- 5

in fauorem rei frum Lib II. 106

tur, & eorum prohibetur administratio, & sub curatore redigitur, text. in l. 1. §. 1. ff. de curat. furiosi, l. is cui bonis, ff. de verborum oblig. & in authent. vt determinatus sit numerus clericorum, & ibi Ang. in §. si verò. Si igitur iudex ex officio hunc potest curatorem constitutare, & sub eo redigere, quem talem esse cõstiterit, vt in l. cum deliberarent, & ibi Bart. ff. de curat. furiosi, & in l. hoc autem in principio, ff. ex quibus causis in possessionem eatur, & Gregor. in l. 1. tit. 11. part. 5. verbo, *Guardador*. Si enim expedit Principibus, subiectos habere locupletes, vt in authentic. vt iudices sine quoquo suffragio, §. considerauimus, collat. 2. Si denique legibus & constitutionibus sanctè caueri, & prouideri potest, ne subditi rebus suis malè vtantur, vt in d. l. 2. & ibi notatur, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris, & ex traditis per Auendan. de mand. princ. lib. 1. capit. 14. numero 3. & sequent. quantò magis in proposito casu, vbi & expresse cautum est, vt in d. authent. de quæstoribus, & vbi magis quàm in ceteris rebus publicus fauor, & Reipublice suprema utilitas consistit, text. optimus in d. l. 2. ff. de nundinis, vbi Calistratus de agrorũ præsertim cultoribus agens, vt ex dispositione, & verbis legis constat, inter alia subdit hæc verba. Denique summæ prudentiæ, & autoritatis apud Græcos Plato cum institueret, quemadmodum ciuitas benè, & beatè habitari possit, in primis istos negotiatores necessarios dixit: & alibi probatum est à me, inter omnia ad vitam humanam necessaria, primas obtinere frumentũ, quod ex agris benè cultis percipitur, qui ea, quibus eget natura, proferunt, secundum Stobæum de agric. ferm. 56.

201 Comment. pragmaticæ

Summarium capitis vndecimi.

Priuilegiatus an gaudeat priuilegio contra pariter priuilegiatum? num. 1.

Quidam praxi recepta sententia referuntur ad huius nostra questionis resolutionem num. 2.

De duobus priuilegiatis praefertur qui practice habet priuilegium, aut qui certat de damno vitando. num. 3.

Exemplum proponitur de priuilegio, quod habet Ecclesia in causa praescriptionis. num. 4.

An priuilegium agricolis concessum deficiat, si causa propter quam conceditur, deficiat, idq. nonnullis exemplis dilucidatur. num. 5.

An concedatur filiis, mortuo patre, quod eius contemplatione filijs conceditur. num. 6.

De agricolis pariter priuilegiatis certantibus eruditè differitur. Cap. XI.

Reliquum tamen est inquirere, an etiam contra eiusdem conditionis alium competat hoc priuilegiū: cum in iure certum sit, priuilegiatum non gaudere priuilegio contra pariter priuilegiatum, l. non solum, §. de vno, ff. de ritu nuptiarum, l. sed & milites in principio, in versic. coequalitas enim, ff. de excusat. tutorum, & in l. assiduus in fine, C. qui potiores in pignore habeantur, cap. fin. de ordine cognitionum, Panor. m. in cap. in presentia, num. 40. & Decius num. 51. de probat. Iason in l. si domus, §. de euictione, numer. 33. ff. de leg. 1. Tiraquellus latè de priuileg. pax causæ priuileg. 26. Vnde si scholaris vult agere contra alium actione competenti ex authentica habita, C. ne filius pro patre,

patre, cessabit illius Authenticæ privilegium, quia pariter est privilegiatus, in dict. l. sed & milites, & Bald. notat in l. 2. C. de privileg. fisci, quem sequitur Decius ubi sup. & Gregor. in l. 5. tit. 3. p. 3. in gloss. 2. propè finem. Ex quo infert ipse, quod si quis privilegiatus trahendi in iudicium ad Regiam curiam, conueniat in curia alium, eodem privilegio insignitum, si conuentus ex suo foro extrahi noluerit, audietur, cum conquassatis privilegijs reddatur ad ius commune. Pro quo facit doctrina Ioannis Plateæ in l. 2. C. de vsuris fisc. lib. 12. num. 3. versic. si autem, ubi in simili dubio potio- rem causam esse rei pariter privilegiati ostendit: ac æque monasterium privilegium habet, ut excludat substitu- tum vocatum à testatore, ut in dict. cap. in præsentia, & in Authent. nisi rogati. C. ad Sen. Conf. Trebel. & in Authent. de sanctis. Episcop. §. sed & hoc præsentia, col- lat. 9. Ripa in l. ex facto. §. si quis rogatus numero 14 ff. ad Trebel. Couar. lib. 1. variatum. resolut. cap. 19. num. 7. Ioann. Gut. in quæst. Canonic. cap. 32. num. 12. Et ta- men non vitur hoc privilegio contra aliud monaste- rium substitutum, ut in dict. §. sed & hoc præsentia, De- cius in dict. c. in præsentia num. 51. versic. monasterium enim, Alciatus in conf. 90. n. 11. lib. 9. Boerius in decis. 354. nu. 11. Et hinc etiã procedit, quod agēs ex spolia- tione non potest recoueniri, nisi prius restituatur, per textum in l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iuliam de vi pub. cum nec etiam ei respondere teneatur, nisi prius restituatur, capit. frequens de restitut. spoliatorum, lib. 6. cap. cum dilectus de ordin. cognit. cap. super spolia- tione, eodem titulo, nisi reconuentio sit super alio spo- lio: nam tunc respondere tenebitur, cum privilegiatus non gaudeat privilegio contra alium pariter privilegia-

tum, vt annotat Panorm. in dict. cap. super spoliatione num. 2. & 3. cum seqq. & bene etiam Maran. de ordine iud. 4. part. distinct. 6. num. 33. cum seqq.

3.

Sed in casu proposito longè aliter dicèdū erit, immò quòd etiam agricolæ instantia alius non possit agricola his mensibus pro ciuilibus debitis capi verum est, idq; multis rationibus probatur: nam quando duo idem priuilegium habentes contendunt, præfertur ille, qui in actu, & practicè habet priuilegium, vt in l. fin. ff. ex quibus causis maiores, & ibi Bart. & tradit domin. Couar. in relect. cap. possessor. 2. part. §. 2. num. 4. & quia in hoc priuilegiarum concursu rei causa potior est, ex doctrina Platez, & Gregorij vbi sup. cum reo potius quàm actori fauendum sit. l. Arrianus. ff. de act. & obligat. l. fauorabiliore. ff. de rog. iuris cap. inter dilectos in fine, de fide instrumentorum, capit. ex literis de probat. Et quia hic licet ambo agricolæ contendentes sint priuilegiati, tamen id debet intelligi in eo casu, quo priuilegium suum possit consequi effectum, nempe quando est in terminis, vt agricola capi possit, & sic in hac cōtentione solum reperitur priuilegiata persona debitoris, vt illis sex mensibus capi non possit, vt in simili optimè dixit Panorm. in dict. cap. in præsentia de probat. nu. 37. idq; voluit text. in l. verum. §. item quæritur, & ibi Bartol. ff. de minorib. vbi si sunt duo priuilegiati, præfertur ille, qui certat de damno vitando, vt hic agricola debitor, qui in hoc, vt capi non possit, & sic melius agriculturæ intendere possit, non leue detrimentum recusat. Idque est de genuino intellectu text. in cap. auditis de integ. rest. vbi sicuti in d. §. itē quæritur minor restituitur contra minorem, quia ille, qui læsus est, habet priuilegium, ita Ecclesia restituitur cōtra aliam in ca-

in casu d. cap. auditis, quia solum Ecclesia, quę lesa est, habet priuilegium: & sic vnum est, & non duo priuilegia, cum vnus priuilegiatus de effectu priuilegij ceteret. Quod optimę annotauit Panormit. in d. cap. auditis, num. 8. Bart. in authent. quas actiones, num. 3. vers. quandoque, C. de sacrosanct. Eccles. Iason in §. rursus, num. 59. inst. de action.

¶ Quia ille agricola, qui petit, non habet priuilegium vllum circa rem in petitione deductam, sed ille, contra quem petitur, habet, ne capiatur, ita vt in actione passiuā, non in actiua sit priuilegium considerandū: quemadmodum Ecclesia non habet priuilegium in prescribendo contra alium, etsi habeat ad hoc, vt contra eam minus, quā quadragenaria prescriptio non procedat, vt in cap. de quartā, & in cap. illud, & in cap. ad aures, de prescript. authent. quas actiones, C. de sacrosanct. Ecclesijs, l. 26. tit. 29. p. 3. & ibi Greg. glos. 1. & latissimę prosequitur Balb. de prescript. in §. princip. parte à princip. vsq; ad quęstionem septimā: idq; in specie notat idem Panormit. in d. cap. ad aures, num. 3. vbi ait, in prescriptione passiuā, non in actiua habere priuilegium & non obscure voluit dominus Couar. in d. reg. possessor. part. 2. §. 2. num. 4. versic. sic sanę in specie.

¶ Vltimō, quia hoc priuilegium non est concessum personę principaliter agricolarū, sed accessorie ratione causę, scilicet, vt agriculturę vacare possit: quare vt i non adest causā, vt hic in eo, qui petit agricolam capi, non aderit priuilegium, ex l. Titia Seio, §. vsuras. ff. de leg. 2. & ibi Bart. & Bald. & ex notatis per Muxellānum in cap. 1. num. 2. cum sequent. de reg. iuris libro 6. cum sit notissimum, deficiente causā, cuius contemplatione prerogatiua quęlibet conceditur, eius fauorem,

& beneficium desiderare, vt videre est in dispositione text. id. l. 6. tit. 17. part. 3. vbi in armis & equo nobilis debitoris executio fieri nequit, contemplatione nobilitatis, quæ personæ nobilis heret, vnde nobili extincto, executio in eis fieri non prohibebitur, vt considerat Ignat. de Lafarte in tract. de decima vend. & permut. capit. 19. num. 4.

Idemq; dicendum arbitror de eo, quod conceditur filiis ratione & contemplatione parentum, aut vxoribus fauore maritorum, non concederetur eis mortuis, vt intulerunt Cinus & Bald. in l. fin. C. de iniurijs gloss. in l. medicos, C. de profes. & medicis, in verb. medicos, lib. 10. l. archiatros, C. de metat. & epid. lib. 12. l. illud, C. de episc. & cleric. l. si tibi, §. pactum, & l. hered. ff. de pactis, l. fin. ff. de iniurijs cum congestis per Sebast. à Medicis in tractat. mors omnia soluit, part. 2. conclusionem 49. num. 134. Ex quo patet, reum agricolam solum habere priuilegium in hoc casu, vt incarcerationi non possit, ne pereat cultura, non verò actorem petentem eius capturam, cum in eo causa ista priuilegij, quatenus istud appetit, non inueniatur, presertim cum si ad ius commune causa redigatur, si priuilegiorum concursus conquassaretur, id etiam cautum inuenietur, vt in d. authent. agricultores, & d. l. colonos, & ex Renatolib. 1. part. cap. 7.

Summarium capitis duodecimi.

Iri suo & facultati renunciare quemlibet posse probatur, & de nobilitatis renunciatione num. 1.
De iure publico privatorum pactis non offendendo ad questionem propositam disputatur. num. 2.

Iura

Inre Regio quæ fidi dicitur, & antiquis autoritatibus defen-
ditur. num. 3.

Leges intendū favere Reipublicae, et si priuatū commodū singulorum considerēs, easq; ad Rempublicam semper accommodari offenditur. num. 4.

An renunciatio isti iuramento corroborari valeat? & ratio
huius pragmatica perpenditur. num. 5.

*Actus principaliter privato cōmodo prohibitus, an roboretur
iuramento? & hac sententia à nostro casu secernitur. n. 6.*

Ratio propter quam hac renunciatio iuramento confirmetur adducitur, & vnum de peste notatu dignum traditur. n. 7.

*Nec actus favore publico prohibitus iuramento confirmatur,
nec in praeiudiciū Reipublicae sacramentū observatur. n. 8.*

*Contra publicam utilitatem, nec petendum, nec concedendum
esse demonstratur. num. 9.*

*Multa proponuntur, quæ ab inuitis, & reluctantibus homi-
nibus ob publicum favorem omnino fieri oportet, & sunt
facienda, num. 10.*

Me etiam invito, ad publicam utilitatem sumi prae paranda. m. vi.

Quare quis agros suos prava efficere nequeat, ad hoc inten-
tum proponitur. num. 12.

*Agricola fauori pragmatica renunciantes
an pro ciuilibus debitis capi possint? Ca-
put XII.*

Non dubitatur, an beneficio huius legis agricola renunciare possit, ad hoc ut pro ciuilibus debitis capiatur: nec aliter mutui cōcedi iam uidi, nisi hæc expressa renunciatio fieret: nā cui libet suo iuri, & facultati renunciare licet, ex dispositione tex. in l. si quis in cōscribēdo, C. de pactis, l. iuris gen.

num. §. si pascitur, & l. pactum, ff. eodem tit. l. si iudex, ff. de minor. text. in cap. accedentibus, & in capit. si de terra, de privilegijs, cap. statuimus de regular. text. in cap. quàm periculosum, 7. q. 1. Nec remittētibus actio- nes suas regressus erit ulterius ad eas, ut in l. queritur, §. si venditor, ff. de edil. edict. idēq; nobilis, quem His- pani hidalgum vocant, si privilegio nobilitatis renun- ciauerit, pro ciuilibus debitis poterit in carcerem mit- ti, si tamen deficient bona, quibus exsoluere possit, ut post longam disputationem resoluit domin. Couarr. in cap. quāuis pactum de pactis, libro 6. 2. parte in initio à nom. 1. cum sequent. vsq; ad finem. Sed omissis alijs, quæ idem Couarr. ibi congescit, & Did. Perez in l. 1. ti- tulo 2. lib. 4. Ordinam. in illa quæstione, An privilegijs nobilitatis renunciari possit: & ab huius temporis viro Ioan. Gue. in singulari tract. de iuramento confirmat ferè per totum, ne actum agere videar, & à Corneo & antiquioribus in authēt. sacramēta puerum, C. si ad- uersus venditionem, & in alijs locis ab ipsis supra lū- nioribus relatis, intrepide tenendum erit, nullo pacto, aut conuentione, aut renunciatione huius legis benefi- cio per agricolam posse renunciari: nam & aduocati, in quorum munere non tam omnibus communis ver- satur utilitas, si officio aduocationis renunciauerint, adhuc pro debitis ciuilibus capiti non poterunt, & hanc renunciationem obtentum fuisse non valere affirmat Baeza de inop. debitore cap. 16. num. 153. refert Azco- do, in lib. 4. Compilationis ad l. finalem tit. 21. num. 58. & in hoc casu non solum Reipublicæ, sed omni Regno interest, ut rustici agricolæ sedulo vacent, ut in l. 1. C. de collat. fundi patr. lib. 4. & ibi notat Ioan. de Pla- tes, & alij passim, & prædixi, & à me alternis autori- tatibus

tatibus repetitur sententia, q. omnia ad vitā necessaria
 ex istis suppeditantur. Et sic nimirum si istud ius publi-
 cum, in quo agricultura consistit, pactis priuatorum
 non offendatur, text. est in l. ius publicum. ff. de pactis,
 & in d. l. ius gentium. §. si paciscat. ff. eodem tit. vbi
 non tenet conuentio de non facienda denuntiatione
 noui operis de republ. l. quod de bonis. §. 1. ff. ad leg.
 Falcid. gloss. late in d. l. ius publicum, & ibi bellissime
 Bart. & declarant optimè Paul. Castrenf. & Iason ibi,
 & Panorm. in cap. si diligenti, nu. 4. de foro competen-
 ti, idem Panorm. in cap. ad Apostolicam de regul. text.
 & ibi Bart. & Ioann. de Platea in l. quemadmodum C.
 de agricolis & censit. lib. 11. Et hinc infertur intellectus
 ad textum in l. Senatus. ff. de contr. empt. & ad l. exte-
 ra. ff. de leg. 1. vbi marmora, aliasque res affixas edibus
 ideò distrahi non licet, cum reipublicæ interfit publi-
 ca ædificia, aut priuata conseruari, ne ciuitates, aut op-
 pida deformentur, vt notat etiam dom. Couarr. in d. c.
 quauis pactum 2. parte. §. 1. num. 3. cum traditis etiam
 per Did. Castellum in l. 30. n. 3. prope finem, & quia lex
 ista prohibet uia est, cum agricolas pro ære alieno car-
 ceri mancipari prohibeat, dicit enim, *Que las personas*
de los dichos labradores no puedan ser presos por deuda al-
guna, &c. Et sic iuri prohibitio renuntiari non potest,
 gloss. in verbo fideiussorum in l. 1. C. ne fideiussores do-
 tium dentur. Bart. in l. de his num. 3. ff. de transact. & tra-
 dit. Franc. Curtius consil. 68.

Quod antea etiam in alijs instrumentis agriculturæ
 necessarijs dispositum erat in l. 5. tit. 17. lib. 5. nouæ Cō-
 pilat. ibi: *O pleito, o posura, o renunciacion.* Et ibi Ioā. Ma-
 ttiæ in gl. 1. & annotat Gregor. in l. 4. tit. 13. p. 5. in gl.
 1. & in hac pragmatica iterum declaratur in cap. 5. ibi:

Sim

Comment. pragmaticæ

Sin embargo de qualesquier renunciaciones q̄ dello hizierem.
 Ex quibus percipitur, talia instrumēta etiam pacto, cō-
 uentione, aut renuntiatione interposita, capi non pos-
 se, cum in hoc publica consideretur vtilitas, quæ sicuti
 in hoc casu eadem ratione consistat, dispositio eadem
 debet obseruari, cum æque per agricultorem, ac per in-
 strumenta hoc commune bonum obtineatur, & sic pri-
 uatorum pactis tolli non debet illud, quod nō ipsorum,
 sed omnis reipublicæ causa factum est, à qua quidē ius
 istud auferri nequit per textum in l. id quod nostrum,
 ff. de reg. iuris, & per textum in cap. ab eo de elect. lib.
 6. Panormit. in d. cap. si diligent. n. 4. & in d. l. ius publi-
 cum cum similibus. Nec oberit, si dicatur legem istam
 priuatum agricolarum commodum respicere, ne ca-
 piantur, vt melius rebus suis familiaribus possint intē-
 dere, nam etsi publicum, & commune bonum respici
 deprehendatur ex l. 1. C. de agric. & censit. cum ibi no-
 tatis, & ex lege 1. C. de collation. fundi patrimon. & ex
 præfatione huius legis, ibi: *Por animar y e. forçar mas a
 quella l. branca no effe. y para conscruneion y aumento della.*
 4 Tamen si priuatum aliquod commodum respiceretur,
 nihilominus lex ista, cuius mens inspicienda est, prin-
 cipaliter reipublicæ fauorem intendit, sicuti de alijs si-
 milibus solet dici, vt in cap. erit autem, vbi Archidia. &
 in cap. factæ. 4. distin. d. Thom. 1. 2. q. 90. articulo 2.
 Accursius in l. 1. § huius studij. ff. de iusticia & iure, Bar.
 in l. ambitiosa, num. 9. ff. de decret. abor. faci. & refert
 Nauar. ab Azpileneta in cap. inter verba 1. q. 3. concl.
 5. num. 43. cum sequent. & ex eo Covarr. in d. cap. quā-
 uis pactum. 2. part. § 1. nu. 6. & ex Covarr. loy. M. tien.
 in l. 2. tit. 2. lib. 5. nouæ Compilat. gloss. 3. no. 18. quibus
 adijce singulare dictum Arist. 4. Polit. cap. 1. *Sunt enim*
 inquit,

inquit, *Leges omnes ad Rempublicam ac cōmodanda, & alia* referentem Alfonso de Castro lib. 1. de potest. legis pœnalis cap. 1. post sex columnas, & sic meritò si ea ū fuor Republicæ proueniens, priuatorum pactis non obnubiletur, cū ex iure ipso publico certissima vitæ solatiâ proueniant, & infirmorum auxilia, potentum fræna, arma, vnde securitas venit, & conscientia proficit, vt ex Cassiodoro lib. 3. varia ū lect̃ refert Greg. in lto. tit. 1. p. 1. in gl. vnica. Vnde meritò procedit conclusio, vt etſi agrorum cultores bona agriculturæ, personasve ipsorum pignori, vel incarcerationi supponât, ex expressâ conuentione, & renunciatione privilegij, adhuc nec bona capi, nec personæ incarcerari debeât, vt in d. l. executores sensu Bart & Negusan. in tract. de pign. parte 2. memb. 3. n. 49. & loquitur Menochius de arbitrarijs lib. 2. cœnt. 4. cœl. 378. num. 15.

Sed quia multa sunt, quæ à legibus fieri prohibeantur, 5 quæ tamen iuramento confirmantur, & valent, succell suè sequitur differenda quæstio, An renunciatio ista, quæ in præcedenti casu simpliciter facta non tenet, si iuramento ab agricola præstito stabilita sit, conualeſcat ad hoc, vt virtute iuramenti incarcerationem pro ciuilibus debitis mitteri possint? Mouet me vetustum illud, quod iuramentum sic obseruandum, quoties seruari potest sine interitu salutis æternæ; iuxta textum in cap. cū contingat, cap. intellectu de iure iurando, & text. in d. cap. quamuis pactum de pactis in 6. & cap. licet mulieres de iure iurando, eodem lib. & in authent. sacramenta puerum, C. si aduersus vendit. & ibi latè & eleganter Corneus, & Baldus, & communiter Doctores. Lex enim ista videtur principaliter respicere agricolæ cōmodum, vt non capiatur pro ciuilibus debitis, & sic possit

possit agriculturę vacare, suisq; necessitatibus subue-
nire: nam etsi dixerim sapè, rationem esse favorem pu-
blicum, ne agricultura intermittatur, vt ex præfatione
pragmaticæ constat: tamen ex paulò supetioribus ver-
bis eiusdem præfationis, ibi: *Antiendo entendido como los*
labradores que cultivan la tierra, han venido a necesidad,
dem anera que toman fiado lo que siebran, y ganados con que
labran: y ansi las tierras por ser mal cultivadas, no acuden
con el fruto que solian, y con lo que dellas cogen, no pueden pa-
gar lo que deuen, y vienen a ser presos y fatigados, y que las
otras personas que tienen cortijos y heredades de pãlleuar, las
dexan sin cultivar, ni apraucharse dellas. Colligitur priua-
tum agricultorum, & dominorum prædiorum, com-
modum attendi, in quod hæc potissimum verba diri-
guntur. Quæ ratio, cum ex præfatione colligatur, vt
præcipua & finalis consideranda est, vt in capit. 1. libro
1. in his Commentarijs dixi, modòque adicio, id pro-
bati ex traditis per Bald. in t. constit. Codicis, §. quibus;
num. 1. & per Cepolam consil. 34. causarum civilium,
col. 2. num. 3. in incipit, Casus, & alijs plurimis citatis per
Mex. Pont. in 1. conclusionem pragmat. panis, num. 84.
& 85. Quòd cum principaliter lex utilitatem agricolę
respiciat, etsi secundario Reipublicę commodum, pa-
cet, quòd renunciari possit, maximè iuramento præsti-
to, quia actus principaliter priuatam utilitatem atten-
dens, & minus principaliter publicam, poterit iuramē-
to confirmari, vt tradit Bartol. communiter receptus
in l. si quis pro eo, num. 8. ff. de fideiuf. quod latissimè
exornat dom. Couar. in d. cap. quamvis pactum. 2. par.
§. 1. n. 5. & 6 Et sic videtur, quòd renunciatio ista, si iure
iurando corroboretur, conualescat, vt ea sic interposi-
ta, agricola capi possit.

Sed

Sed his non obstantibus, nullo pōsse iuramento confirmari, dicendum est, quia ratione publicæ utilitatis, & communis fauoris legem istam conditam fuisse, sæpissime dictum est. Sed quia eius fauor & commune bonum, nisi per agricultores obtineri nequit, idē eorum personas respicit, quod ex dispositione text. in dicto cap. si diligenti, de foro compet. manifestē deprehenditur: nō si ibi clericus, etiam interposito iuramento, non potest renuntiare priuilegio fori, vt coram iudice seculari conveniri possit, idē procedit, quia istud priuilegium ob sacras res, quæ ab ipsis clericis tractantur, spectat ad ius publicum, vt in l. i. §. huius studij, cum similibus. ff. de iustit. & iure, & notat Panormit. in dicto cap. si diligenti, num. 3. Felio. num. 16. & melius domin. Couarr. vbi sup. in 2. parte in initio nu. 9. Ac ita in specie, quia si agricola, nec capi, nec priuilegio, vt ne capiatur, renuntiare, nec renuntiationem iuramento confirmare potest, idē procedit, quia istud priuilegium propter excellentiam rerum, quæ ab agricultoribus expediuntur, ad publicam utilitatem spectat, ex d. l. i. C. de collat. fund. patrimon. lib. 11. & ex adductis in princ. huius tractatus cap. 1. & est rex. & ibi Bartol. in l. quemadmodum, C. de agri. & eccl. sit. lib. 11. Couarr. in d. cap. quauis pactum. 2. parte. §. i. num. 27. vbi ait, idē contractum in d. l. quemadmodum iuramento non confirmari, quia publicam utilitatem respicit, ne agricultura detrimentum patiatuf in graue rei publicæ dispendium. Et inter alia multa, quæ ex hīs commentariolis percipi poterunt in fauorem huius rei rusticæ studij, hoc vnum notatu dignissimum arbitror, quod cum tempore pestis ciues compelli iure optimo possint, vt ostia ciuitatis ab aduenis, & itinerantibus

Comment. pragmaticæ

rantibus seruent, cùm in eo publica versetur utilitas, cuius tantus fuit zelus apud antiquos Romanos, quòd statim honoris apices assumentes abiecta priuata charitate, publicam induebant, nec etiam filios plorabant, quando in bello mortem pro republica sustinebant, vt autor est Valerius lib. 5. cap. 6. & vt ait Tullius lib. 1. de Officijs, non solum nobis nati sumus, sed ortus nostri partem patria vendicat, partem amici. Tamen rustici non coguntur venire personaliter ad custodiam ciuitatis, sed possunt seruire per substitutum, & hac adiecta causa, ne cultura deferatur, vt considerauit Plato in l. 2. ff. de nundinis, & ita tradit Hier. Præuidellus in tract. de peste tit. de cæteris ad salub. ciuit. pertinen. §. conuentus num. 4. omnia enim ad agrorum cultum pertinentia extra causam sunt communium iuris regulari. l. 1. §. de eo opere. ff. de aqua plu. ar. en. l. fin. C. de ser. uit. & aqua, & Renat. de priuileg. rust. lib. 2. 1. parte cap. 1. num. 4. Hisque omisis, dato quòd aliquis certè perperam intelligeret, fauorem agricolatum hic respici, tamè adhuc ex hoc prauo intellectu rei publicæ utilitas & publicus fauor resuleret, cùm rei publicæ expediat, ne quis rebus suis male utatur, vt in l. 2. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, & in §. ultimo, inst. eodem tit. vnde in fauorem publicum esse introductum patet, vt agricola, dùm agrum colit, non capiat. Quod cum ita sit, iuramento non poterit renuntiatio confirmari, ex eo quòd constitutum sit, iuramentum non confirmare actum fauore publico prohibitum, text. in d. cap. si diligenti, & ibi Panormit. num. 4. versic. nota quod iuramentum, text. in cap. ad Apostolicam de regular. l. ius publicum. ff. de pactis, late per eundem Cour. in d. cap. quamuis pactum 2. parte in §. 1. à princip. cū multis num.

num. sequent. & ex traditis per Anton. Gomez de cō-
tract. cap. 14. num. 2. Mench. de successiōum creat. §.
28. num. 21. & 23. Nec obstat ea iuris decisio, quæ ha-
bet esse seruandum iuramentum, quando sine dispen-
dio salutis æternæ seruari posset: nā ex iuribus, quibus
hæc vera fulcitur sententia, vltèrius limitatur, nisi ten-
dat in præiudiciū tertij, nam tunc non seruari docēt
ea iura in d. cap. quauis pactum, & d. cap. cū contin-
gat. & d. cap. intellectu, & cap. licet mulieres cum si-
milibus. Ex quo tandem apparet, quòd si in præiudiciū
tertij non est seruandum, minùs seruari oportebit, si in
totius reipublicæ graue dispendium tendat, argumen-
to text in d. cap. si diligenti. l. priuatorum. C. de iuris-
dict. omn. iudic. & text in Authentica res quæ. C. cō-
muni de leg.

Ex quo infero, quòd etsi ipsimet agricolæ impen-
sūs obsecrent, & efflagitent à Rege, vt hæc pragmati-
ca in eorum, vel potius in agriculturæ fauorem edita
derogetur, aut saltim quatenus eos capi illis sex men-
sibus prohibet, reformetur, vt facilius forsan creditum
inueniant, adhuc eis sit denegandum: cū talia contra
publicam vtilitatem decerni minimè oporteat, vt in
l. omnes, & ibi gloss. & communiter Doctores. C. si con-
tra ius, vel vtil. pub. text in Authent. de mandatis Prin-
cipum. §. deinde competēs, collat. 3. vbi Iustinian. post
quam contra publicum ius decreta non ad impleri con-
stituit, in fine subiicit: Si vero contra legem, aut cōtra
publicum facta sint, hæc pro non scriptis esse iubemus:
text in l. nec damnosa, & in l. rescripta. C. de precib. Im-
perat. offerendis: nam & contra cōmune auxilium, &
contra legem id fieret, vt patet ex d. Authent. agricul-
tores cū similibus, idcō nec peti, nec concedi congruū

P est,

est, vt de iure regni probatur in l. 4. tit. 24. partit. 3. ibi
Otro si no pueden pedir merced al Rey, sobre cosa que sea daño-
sa al Rey, o al Reyno, text. in l. 24. tit. 18. eadem partita, &
 ibi Greg. gloss. 1. cui adde Bart. in extravaganti ad repri-
 mendum, verbo, non obstantibus, & Panormit. in cap.
 nonnulli, num. 10. de rescriptis, & de iure nouiori hu-
 ius regni est text. in l. 1. 2. & 3. tit. 14. lib. 4. nouæ Com-
 pilationis. Rexque potest inuito, & reluctantē agricola,
 hoc statuere, vt ipsemet agricola non capiatur, et si
 capi velit, postulet, & efflagitet: nam in persona agri-
 colæ, ipso etiam inuito, hoc decerni debet, cum in eo
 fauor publicus versetur, vt notat Bartol. in l. Stichus, n.
 1. ff. de peculio legato, vbi soluens pro inuito potest
 ab eo etiam inuito exigi, si eius præsertim ciuitatis vti-
 litatem debiti solutio respiciebat, vnde gloss. in cap. 1.
 83. distinction. verbo prouidendum, notabiliter dicit,
 quod inuito infirmo necessaria sunt medicamenta ad-
 hibenda, & tenet Speculator in tit. de salario. §. fi-
 nal. versic. quid si infirmus, per quæ etiam communis
 fertur sententia, quod si medicus, prohibente etiam
 infirmo, eum curauerit, poterit postea ab eo vel hæredi-
 bus eius petere impensas, non obstante prohibitione,
 quia vtiliter gestum est, etiam si infirmus ex illa infir-
 mitate decesserit, prout ex Tiraq. de vtroque retract.
 tit. de retract. conuent. §. 7. num. 10. & ex alijs tradidit
 Gutierrez in suis alleg. allegat. 7. num. 6. Et hac forsan
 ratione, quæ à me adijcitur, quia casus mortalitatis non
 imputatur medico, quando non adhibuit remedia arti-
 contraria. l. medicos. ff. de varijs & extraord. cogn. ac
 sicuti non minus à carceribus inuitus etiam est liberan-
 dus, vt notat Paul. Castréus Authent. si capriui, nu. 4.
 C. de sacrosanct. Ecclesijs, aut inuitus à seruitute redi-
 mendus,

in fauorem rei frum. Lib. II. 114

inendos, vt in l. 1. & 2. ff. de liber. cauſ. Ioanni de Imo-
la in cap. ex literis de pignoribus: aut ſicuti quis ex do-
mo, quam ſtatim rulturam certum eſſet, inuitus extrax-
hendus eſt, vt ex Auguſtino refert Gracianus in capit.
Ipla pietas, §. item ſi duo 23 q. 4. & idem ex eodem Au-
guſtino in capit. & qui emēdat. 45. diſtinct. vbi ait: Mul-
ta enim bona præſtantur inuitis, quando eorum conſu-
litur vtilitati, non voluntati: quia ipſi inueniantur ſi-
bi inimici: & text. in l. ſoluendo, ff. de neg. geſtis, vbi
Caius ait, meliorem cuiuſuis etiam inuiti cōditionem
quemlibet facere poſſe, & ibi gloſ. verbo eum, quæ ci-
tar concordantes, & communiter Doctores, & gloſſa,
verbo inuitis in d. capit. & qui emendat. Bald. & Paul.
Caſtrenſ. in l. fin. C. de negot. geſtis, idē Paul. & Alex.
in l. quamuis, ff. ſolut. matrim. Socin. conſil. 26. vol. 1. co-
lum. pen. verſ. ex his, quæ in factō. Vbi eleganter dicitur
in fauorem Reipublicę inuito, & reſultante domino
caſtri, poſſe in cuiusdem caſtri deſenſione expenſas ſic-
ri. Quod dictum refert, & ſequitur Greg. Lop. in l. 12.
tit. 12. p. 5. verbo, *Contra defendimiento*, vbi etiam addit,
quòd Rex poteſt fortificare locū meum, me etiā inuito,
vt facilius, aut melius inde bellū inferat, aut ſe tueatur,
ex Bald. in l. ſi in aliquā in fine principij, ff. de offic. Pro-
conſulis, & leg. text. in l. 1. & ibi notat Ioan. de Plat. &
Bart. C. de nauib⁹ nō excuſ lib. 11. vbi cuiuſuis etiā relu-
ctantis nauis ad publicam vtilitatē ſub pœna publicatio-
nis præparari debet. Pro quo etiā facit tex. in l. fin. §. Ti-
tius, ff. de pignor actione, vbi Bart. n. 3. dicit, iudicē poſ-
ſe compellere hominem abiectum, etiā inuitum, vt ſit
carnifex, aut executor ſententię, prout etiā ſequūtur
illū Paris de Puteo in 2. parte ſyndicatus, verbo man-
volutus a n. r. & Clarus in §. fin. præſt. erimin. quæ ſt. pe.

Comment. pragmaticæ

ultima, versic. sed pone. Nec non inuitus quis vendere compellitur ob necessitatem Reipublicæ, argumento text. in l. 1. in fine, C. de caduc. tollend. Ang. in §. final. in st. de donat. vel si religiosi non habeant locum ad habitandum congruentem, poterit vicinus etiam inuitus cogi vendere domum suam, vel aliquam rem suam favore publicæ utilitatis, ex l. si quis sepulchrum in principio, ff. de relig. & sump. funerum, Cepol. in tractat. de seruitut. urban. prædiorum capit. final. & tenet, & probat Gregor. in l. 3. titul. 5. part. 5. verbo, *De vender*, circa medium, ac inuiti rustici compelluntur vendere frumentum in ciuitate potius, quam extra territorium, fauoris publici causa, vt annotauit etiam Mexia Pontius in pragmat. panis, 1. conclus. num. 14. & quod magis est, cum contractus mutui sit graciosus, nec vilis ad mutuum iure optimo compelli possit, tamen ista ratione, de qua nunc agitur, præsertim quando necessitas Reipublicæ immineret, ditiores compelli possunt mutuam dare pecuniam, vt postea paulatim satisfiat eis imposita collecta, l. 1. C. de omni agro defer. lib. 11. & ibi Ioan. de Platea, & ex eo, & ex Guiller. tradit idem Gregor. in rub. tit. 1. par. 5. verbo, *De gratia*, & eadem ratione, qui habet hospitium, inuitus tenetur hospites recipere, & Doctor consulere, & Notarius instrumenta conficere: & tandem quilibet artifex officio suo uti compellitur, Bartol. in l. 1. ff. furti aduersus naut. Philip. Decius in l. inuitus num. 9. de reg. iuris Roxas in epit. successionum cap. 10. num. 50. & innumera bilibus rebus probati posset multa pro communi utilitate esse recepta contra strictam disputandi rationem, vt ex Hippolyt. in praxi, in §. aggredior, num. 61. & seq. & Mex. Pont. vbi sup. in princip. n. 2. Et hinc est, quod

usu receptissimum, & denique definitum sit, dominos priuatos agrorum non posse agros eosdem prata efficerere, cum id contra commune reipublicæ bonum tendat, ut tradit dominus Covarr. in pract. quæst. cap. 36. num. 3. versu. quicquid sit iure communi, & ex eo ad litteram refert Mex. Pontius in declaratione legis Toloti 9. part. 2. fundamento, num. 68. & facit text. in l. 14. tit. 7. lib. 7. nouæ Compilationis circa finem, ibi: *Porende como ordenança hecha en perjuizo de la republica, por la presente la reuocamos.* Ex quo quanta sit agrorum, qui frumento inseruiunt utilitas, quantave eorum necessitas splendeat in ciuitatibus, oppidis, vicisque omnibus; nemo est, qui ignoret: quippè cum videat pratis etiam anteferri, quibus veteres Romani primas in agriculture tribuerunt, ut autor est Renatus de priuileg. rusticorum, lib. 2. cap. 3. 2. part. Et non obstante quod prata ista fundi appellatione veniant, ut ait Sceuola in l. Sciz. § tyrannæ. ff. de fund. instr. ac in eis tam publicam consistere utilitatem inueni, ut nonnunquam vetitum sit, ne non tantum in alienis pratis armæta pascant inuito domino, sed ne proprietarij quidem in sua prata pecus immittat illic post primam illorum herbam exsectam, ut probat idem Renat. ubi sup. in princip. dict. cap. 3. Iure igitur optimo etiam ad instantiam agricolarum nequaquam hanc saluberrimam sanctionem derogari expediet, aut in aliquo remitti, cum ad commune bonum, & non ad priuatum cuiusvis facta sit, ut dicit Isidorus in cap. erit autem 4. distinctione, ibi: Nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium utilitate conscripta. Aliter enim, quæ cōmunia sunt, esset prohibere, & quæ omnium, ad paucorum petitionem tollere: quod nequaquam oportet facere Regem, ut ine

211 Comment. pragmaticæ

quit Ande. de Isera. in tit. quæ sint regalia, in verbo, Portus, col. 2. igitur publicum hunc favorem, nec priuatorum pæctis posse lædi, aut renuntiari, nec vilo iure iurando renuntiationem stabiliri, nec ipsorum postulationem agricolarum admittendam in huius favoris detrimentum, dicendum est.

Summarium capitis decimitertij.

Exceptio competens principali, competit etiam fideiussori.
& an pro minore obligetur? num. 1.

De fideiussore filij familias, & de muliere fideiubente, eiusve fideiussore, traditur num. 2.

Declaratur sententia de exceptione principalis fideiussori competente ad intellectum l. Marcellus. ff. de fideiuss. nu. 3.

Quando si principalis liberari possit, eius quoque fideiussor liberetur. num. 4.

Cessio bonorum, & beneficium dilationis, an ad fideiussores regulariter extendatur? num. 5.

De fideiussoribus agricolarum opportunè disputatur. Caput XIII.

IAm dudum creditor existimans malè sibi hac lege cautum, ut ne à dādo mutuo agricolæ se abstineat, non abs te erit differere, an dato idoneo fideiussore, qui agricola non sit, sibi melius caueatur, & facilitatem ab eo exigendi habeat, vel an etiam fideiussor eadem se possit defensione tueri? Et quòd exceptio competens principali, competat fideiussori, probatur in l. 2. ff. quæ res pign. oblig. non poss. l. constitutionibus, & ibi Bald. C. de usuris, & in l. tam mandatori. C. de

in fauorem rei frum. Lib II. 116

de non num. pecunia, & in omnes, C. de exceptionibus. Et quis datus fideiussor in contractu pro minore, qui dolose fuit deceptus, non tenetur, ac non solum minor, sed nec fideiussor quidem manet obligatus, vt apparet ex l. 2. C. de fideiuss. minor. & ex l. 4. tit. 12. p. 5. & ibi Greg. in gl. 1. extendit, vt non solum procedat, si dolus ex proposito interueniat, sed etiam si re ipsa contingat, vt in l. si quis cum aliter, ff. de verborum oblig. & ex elegantissimo consil. Ancharrani, quod ibi citat, quod procedit, etiam si fideiussor datus est in contractu, per quem minor rem immobilem sine decreto alienat: nam adhuc fideiussor non tenetur secundum Paul. Castrensem in l. 1. C. de fideiuss. minorum: & hac videtur sequi opinionem Greg. Lopez in d. l. 4. verbo, *Porracion*, ex eo quod in huiusmodi contractu nullitas inducta sit, ex l. magis puta, ff. de rebus eorum, & per totum C. de preiudicijs minorum, cum vulgaris.

Item, quia fideiussor pro filiofamilias in contractu mutui non tenebitur, quia exceptio Macedoniani competens filiisfamilias, vt a solutione liberentur, secundum texum in l. 1. & per totum, ff. ad Macedon. & in § illud, in st. quod cum eo, l. 4. tit. 1. par. 5. competit etiam fideiussoribus, qui a tali etiam solutione liberantur, vt in l. si pater, § non solum, & ibi Bartol. ff. ad Sen. Cons. Macedon. & tradit Hip. de Mar. in rubr. de fideiuss. numero 269 & in l. 22. tit. 11. lib. 5. Noue Compilat. & ibi Ioan. Matien. in gl. 1. à n. 1. Et rursus, quia quemadmodum mulier pro alio fidelubens beneficio Senat. Consulti Velleiani iuuatur, vt nullo modo soluere teneatur, vt in l. 1. C. ad Velleianum, & in l. 2. in fine, & ibi Greg. notat titulo 12. parte 5. adeo vt si aliquid fideiussionis causa soluerit, possit omnino repetere, gloss. recepta

P 4

ia l.

Comment. pragmaticæ

in licum quis, C. de iuris & facti ignor. quam sequitur ibi Anton. de Padilla n. 25. & Anton. Gomez. de contract. cap. 13. nu. 16. vbi dicit se in fortioribus terminis obtinuisse: ita etiam fideiussor datus pro muliere fidei iubete pro alio iuuabitur Velleiani beneficio, ita vt soluere non cogatur, vt in l. si mulier contra senatus, §. fin. ff. ad Sen. Conf. Velleian. l. mulierem, & ibi Bald. C. eodem tit. & tradit Hippol. in d. rub. de fideiuss. num. 270. & sic videtur, quod fideiussor pro-agricola debitore, etsi agricola ipse non sit, eodem debeat beneficio, & fauore pragmatice vti.

3. Sed his non obstantibus, contrarium in hoc casu asserendum est: nam quæ præmittunt exceptionem principalis fideiussori competere, intelliguntur, dummodo exceptio cohereat rei, non personæ, vt ex supra citatis iuribus apparet, & in l. in persona. & in l. stipulatus esses, ff. de fideiuss. & l. final. ff. de pactis, Hippol. vbi supra num. 267. cui addè textum in l. exceptiones, quæ personæ in princip. & in §. rei autem, ff. de except. & Dinum in cap. priuilegium, num. 3. & 4. de regul. iuris libro 6. vbi ait, beneficium reale proueniens ex persona rei principalis. competere fideiussori, beneficium autem personale proueniens ex persona rei ad fideiussorem non extendi: faciunt textus in l. priuilegia, & in l. in omnibus causis, ff. de regul. iuris. Minus obest sententia de fideiussore pro minore decepto interueniente: nam hæc exceptio à re ipsa, in qua dolus verusatus est, deriuatur: nam si dolus non interuenisset, proculdubio fideiussor minoris teneretur, iuxta textum in l. Marcellus, ff. de fideiussor. l. 1. & 2. & ibi Bartol. Baldus, & Paulus. Castrenf. C. de fideiussor. minor. textus in l. 4. titul. 12. part. 5. ibi: *Mas si en aquella cosa.* & text.

in fauorem rei frum Lib. II. 117

& text. in l. in causa, ff. de minoribus, vbi beneficio re-
stitutionis, quo minor ratione minoris gratis vtitur,
non gaudebit fideiussor.

Nec quicquam facit ratio de venditione sine decre-
to à minore facta, in qua fideiussor intercessit, & non
obligatus vllatenus mansit: nam ibi non subest princi-
palis obligatio, cui fideiussoria possit adherere, vt pa-
tet ex l. si ad rem soluendam, C. de predijs minorum,
& melius in l. si quidem, C. eodem titulo, vbi si aliena-
tio nulla est, restitutio non est necessaria. De quo la-
tè per Ariam Pinellum in l. 1. in 3. parte, num. 21. C. de
bonis mater. & latius per Mèchicà de successione.
§. 20 num. 71. & Greg. Lop. in l. 18. tit. 16. p. 6. & in l. 60.
tit. 18. p. 3. & in l. 4. tit. 5. p. 5. Et hæc solutio placuit Pau-
lo Castrensi in d. l. 2. C. de fideiuss. minorum, & eidem
Gregor. in d. l. 4. tit. 12. par. 5. verbo, *Per rason*. Nec il-
lud de exceptione Macedoniani fideiussori competen-
ti quicquam præiudicat, eadem certe ratione, quia
cùm contractus mutui à filiofamilias fieri prohibea-
tur, & annulletur, annullabitur etiam quicquam ex
eo sequetur, vtpote obligatio fideiussoria, ex lege non
dubium, C. de legibus, & textus in l. cùm lex, ff. de fi-
deiussor. vbi fideiubens in contractu à lege reproba-
to effectualiter non tenebitur, & ibi Bartol. & Paulus
Castrensi. notant. Quæ ratio ad solutionem argumen-
ti de Velleiano extenditur, cùm mulierem fideiussio-
nis contractum celebrare prohibitum sit, vt patet: &
sic manet expeditum, fideiussorem agricolæ huius le-
gis prærogatiua non potiri, si fideiussor agricola non
sit, sicuti nec fideiussor alicuius nobilis nobilitatis
prærogatiua gaudebit, cùm nec exceptio, ne quis con-
ueniatur ultra quam facere possit, fideiussoricius com-
petat;

Comment. pragmaticæ

Perat, textus expressus, ubi Bartolus in l. et si fideiussor, ff. de re iudicata, & Doctores in l. rām mandatori, C. de non numerata pecunia, tradit Hippolitus in dicta rub. de fideiuss. num. 275. Et hinc inferitur, quòd si quis cesserit bonis, & traditus fuerit cum argolla ferrea creditoribus iuxta leges Regias, & de eo habeant creditores fideiussorem, poterunt eum convenire, & ab eo debitum exigere, cum cessio bonorum per principalem facta eius fideiussoribus non prodest, textus in §. final, instit. de replicat. & textus in l. 3. tit. 15. partita 5. inferitur etiam, quòd si quis dilationem à creditoribus obtinuerit, saltem à maiore eorum parte, iuxta tenorem text. in leg. final. versicul. & si quidem, C. qui bonis ced. poss. l. & suum hæredem, §. final. cum l. sequenti, ff. de pactis, & in leg. 5. tit. 15. partita 5. cum traditis per Alexand. in consil. 205. volum. 2. quamvis conveniri non possit, tamen eius fideiussor poterit conveniri ab illis, qui dilationem non concesserunt, cum beneficium dilationis quinquennij ad fideiussores non extendatur, per textum in leg. si præcedente, §. huius, ff. mandati, Matheſianus in notabili 105. Iason in d. leg. & suum hæredem, §. hodie, numero 2. in 6. limitatione, ff. de pactis, Paulus Castrenſ. in leg. rescriptum, ff. eodem titulo.

Summarium capitis decimi quarti.

Excommunicatum publice vitandum, ipsumq. alios vitare debere, pradiitur. & quando, num. 1.

Cum quibus licitè potest excommunicatus communicare, & id in numero sequenti continuatur, num. 2.

Dominus an possit cum excommunicato de sua familia communicare, num. 3.

Cuius.

*Cuiusdam legis Partita ratio defenditur, & de eo, qui potuit,
& non prohibuit clericum percuti, recensetur opinio. n. 4.
Quis non dicitur posse illud, quod honestè minimè fieri potest.
num. 5.*

*Agricola excommunicatus an agricultura intrèdere possit,
quod illi de iure Canonico immunitas concedatur? nu. 6.
An peccet transgressor legis ob publicam utilitatem facta, &
de observatione huius legis in foro Ecclesiastico? num. 7.
An qui non capi pro debitis possit, pro eisdem possit excom-
municari? num. 8.*

*Ex officio etiam publica utilitas erit curanda, tamq̃, ad indi-
ces Ecclesiasticos pertinere quoq̃, maxime probatur nu. 9.
Leges civiles ob publicam utilitatem facilius diuinitus per
ora Principum esse promulgatas, iura Canonice testatur,
numero 10.*

*Motus proprius P̃i Quinti in fauorem agriculturae refertur,
& huius traditur quaestioni resolutio. num. 11.*

*An agricola pro civilibus debitis excom-
municari illis sex mensibus possint?
Caput XIII.*

RES agricolationis adeò sancta ab antiquis ha-
bita est, adeoque sacra ab autoribus appella-
ta, ut merito inter alias civiles haec canoni-
ca quaestio veniat inferenda, an quemadmodum agri-
cola illis sex mensibus pro civilibus debitis capi non
potest, ita pro eisdem à iudice Ecclesiastico excom-
municari non possit? Quod in dubium adduco ex eo,
quòd & per excommunicationem, ac per incarcerationem ab agricultura amoveatur, quia excommu-
nicatus

nicatus publicè, denuntiatione præmissa, omnino vitandus est, vt habetur in constitutione Concilij Basilienfis, quæ incipit, Insuper ad euitanda, & ex communi Doctorum traditione, vt pater ex latissimè traditis per dominum Couarruu. in cap. alma mater, de sententia excommunicat. lib. 6. in 1. parte. §. 1. cum §. sequent. & per Ioan. Gutier. in can. quæst. capit. 1. vbi de vero intellectu Conciliorum in hoc casu Basilienf. & Constantiensis late, & insigniter egit, vt his allegatis, superuacua aliæ meritò sint cēsendæ allegationes, vbi hæc expressa sententia traditur, & exornatur. Et quia nec ante denuntiationem punctum quidem communicationis relinquitur: nam etsi, nisi publicè denuntiatus, etiamsi notorius sit, ab alijs non sit vitandus (omitto, quæ de clerici percussore traduntur) tamen ipse agricola, vel alius, qui excommunicatus sit, etiam ante denuntiationem alijs communicando regulariter peccat, & post denuntiationem gravior ipso peccat, quàm alij cum eo communicantes, & consequenter ante, vel post denuntiationem, tenetur se abstinere à fidelium communione, & consortio, vt est text. & ibi gloss. & Doctores in capit. illud de clerico excomm. minist. Syluest. in summa verbo, excommunicatio 3. in quæst. 5. late Couarruu. in d. capit. alma mater. 1. parte. §. 2. num. 11. & idem Gutier. vbi sup. cap. 1. num. 38. & Nauarr. in cap. 1. §. labore de poenitentia distinct. 6. num. 24. in epilogo, versic. constat item. Nec
 2 oberit si dicatur, agricolam plerumq; opus, & ministerium agriculturæ per subditos, vxorem scilicet, filios, & alios de familia facere, qui omnes cum licite possint, & absq; peccato cum ipso agricola, licet excommunicato, cōmunicare, vt in cap. quoniam multos. 11. q. 3. &
 Diuus

dius Thom. in 4. distinct. 18. q. 2. art. 4. Nauar. vbi supra versic. facit, & Covarr. in d. capit. alma mater in 1. parte, §. 1. num. 8. & textu de iure Regio in l. 34. titulo 9. part. 1. ibi: *Otrofi no serian descomulgados losijos y las fixas, que son en poder del padre que fuesse descomulgado, maguer se acompaassen con el, nin los siruientes de casa, nin los labradores o soldados, que labrassen sus heredades.* Nam hoc procedit ratione necessitatis, quæ in ista cõ-
municatione consistit, vt de creditore dicitur, qui cum excommunicato licite communicare potest ad perendam ab eo debitam pecuniam, vt in capite si verò de sententia excommunicat. capit. intelleximus de iudicijs, & ibi communiter Doctores, & Covar. vbi supra num. 8. versic. sic & in capitulo, & in his terminis notat Nauar. in Man. Lat. cap. 27. de cens. Ecclesiæ numer. 27. debent enim patres vxori & filijs, omniq; familiæ alimenta, sicuti debitor pecuniam creditori, à quo inuito exigi alimenta possunt, vt habetur communiter in l. si quis à liberis, §. si quis ex his, & ibi antiqui Doctores, & Anton. de Lara latè, ff. de liber. agnosc. in textu, ibi: *Quod si non praster, pignori bus captis, & distractis, cogetur sententia satisfacere.*

Quæ ratio specialis vera est in suo casu, sed non est vniuersalis ad resolutionem istam, de qua nunc agitur: nam daretur, quod extra necessitatis huius causam filij, & de familia reliqui, communicare non deberent. Vnde Nauarri ratio in d. num. 27. vbi supra, nō videtur posse casus omnes comprehendere, sed text. in d. l. 34. titulo 9. part. 1. & ibi Gregorius in verbo, *Los padres ni los señores*, id eò dicit procedere, vt excommunicato domino, omnes de familia possint communicare, non è contra, quia dominus potest facillè inducere, vt ab
excom-

Comment. Pragmaticæ

excommunicatione possit, qui excommunicatus est, recedere. Sed hac ratione videtur, quod magis posset pater vel dominus inducere subditum excommunicatum, si ipsi communicare concederetur. Vnde hæc ratio, quam ex Hostiense, & alijs traxit Couar. vbi supra, nequaquam ei placere potest: dicit tamen, quod procedit ex eo, quod socius potest communicare cum socio excommunicato, ex glos. in cap. 1. 41. distinct. & ex alijs ibi traditis.

- 4 Sed hæc domini Couar. ratio minus satisfacere potest, cum si ex societate procederet, sicuti vxor, aut filij excommunicato marito, aut patri communicare possunt, ita pater, aut maritus posset vxori, & filijs excommunicatis communicare, cum ratio societatis in omnibus pariformiter procedat. Sed quia nostrum non est, leges Regias reprehendere, aut de earum validitate disputare, vt in l. sacrilegij, C. de diuersis rescriptis, defendo rationem text. in d. l. 34. partite, tãquam veriore & efficacior, perperam à nonnullis intellectam: inquit enim: *Esto es porque los padres a los hijos, y los señores a los vassallos hã poderio de los enseñar, e de los castigar, que se guarden de fazer tales yerros, porque los ayan de descomulgar, lo que ellos non podrían fazer a los padres, nin a los señores, e si lo non fiziesen, son en culpa: celi dixerit marito, aut patri tunc imputandum, si cum excommunicato subdito communicauerit. Ex quo facillè potuerit subditam vxorem aut filium, aut alios de familia ad satisfactionem faciendam, absolutionemque petendam compellere, vt Calixtus Papa inquit in c. sicut, 7. q. 1. quod alterius vxor, nec adulterari ab aliquo, vel iudicari, aut disponi, nisi à proprio viro, eo viuente permittitur. Probarique potest ex Apost. 7. ad Romanos, vbi ait: *Alligata est vxor*
legi*

legi viri, quamdiu vir eius vivit, & ibi optima glossa in dict. cap. sicut, in verbo iudicari, text. in cap. placuit. 33. quæst. 2. text. elegans in cap. quantæ de sententia excommunicat. vbi est excommunicatus permittens clericum percuti, si poterat prohibere, & non prohibuit, & quia vxores à viris, non viri ab vxoribus defenduntur, vt in l. 2. ff. de iniurijs. Per quæ iura hanc rationem assignat Hostiensis in summa de sententia excom. muni. §. & quæ sit pœna, versiculus excusat circa medium, & id voluit Gregor. Lop. vbi sup. ex l. 2. ff. de iustit. & iure l. liber homo la 2. ff. ad leg. Aquiliam, vbi necesse est, superioribus in hisce obedire. Quicquid hoc sit, ad meum tamen propositum sufficit, quod excommunicatus teneatur vitare alios, quamuis alij non teneatur vitare illum, vt tradit Alphonsus de Castro lib. 2. de potest. leg. pœn. cap. 15. versic. circa istos, Nauarr. in d. §. laboret, in fine versic. porro, ex fine extrauagantis, & id antea disputat erudite, vt solet, dominus Couarr. in dict. cap. alma mater. 1. part. §. 2. num. final. & Domi. de Soto in 4. distinct. 12. q. 1. artic. 4. in versic. secunda conclus. & Ioan. Gutierr. in dict. cap. 1. num. 38. & seq. & sic nullo modo potest agricola excommunicatus cum alijs communicare, & per consequens, nec agriculturæ vacare, quod sine aliorum communicatione perquam difficile, & pene impossibile erit id effici; nam quod honestè non fit, nullus est credendus id posse efficere, vt inquit Papinianus in l. filius ff. de condit. instit. ibi: Nam quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & vt generaliter dixerim, quæ contra bonos mores sunt, nec fatere nos posse credendum est: & ex his quæ præter antiquiores in dict. l. filius tradit Augendanius in responsio §. num.

8. nu. 9. Vides ergo agricolam, si illis sex mensibus ex-
communicetur, cum vitare communionem debeat, &
consortium hominum, agriculturæ non posse intende-
re. Ipsa enim excommunicatio id expostulat per
propriam significationem, cum sit ab Ecclesiæ, & fide-
lium communione & consortio segregatio, ut latissi-
mè declarat idem Couarruu. vbi sup. à principio, &
Nauar. in Manuali Latino capite 27. à num. 1. cum seq.
& sic videtur, quòd cum ob publicam vtilitatem agri-
coli illo tempore capi non possit pro ciuilibus debitis,
ita eodem tempore pro eisdem non possit excommu-
nicari: nam ius ciuile obseruandum est in foro Ecce-
siastico in his, quæ contraria iuri Canonico non sūt,
vel quæ iure Canonico disposita non inueniuntur, ut
est text. in capit. 1. de noui operis nuntiatione, glossa
ibi, & Panormitan. numero 3. & communiter Docto-
res, & glossa in verbo temporalium, in capit. cum ad
verum. 96. distinct. Archidiacon. in cap. si inter Episcopos
& quest. 4. idem Panormitan. eleganter in cap. Ecce-
lesia sanctæ Mariæ, num. 13. de constitut. Felin. in cap. 1.
versic. tertia declaratio, de constitut. text. in cap. cle-
rici, & ibi glossa, & Decius num. 1. de iudicijs gloss. in
cap. ceterum de donat. & DD. communiter in l. priui-
legia. C. de sacrosanctis Ecclesijs. Quod cum ita sit, por-
tior ratione dispositio huius pragmaticæ in foro Ec-
clesiastico obseruari debet, cum ius Canonicum, cuius
semper in eo obseruantia vigere debet, idem ferme
disponere videatur in capite fin. de tregua & pace, vbi
Alexander Certius, inquit, Innouamus, ut presby-
teri, monachi conuersi, peregrini, mercatores, ru-
stici euntes, vel redeuntes, vel in agricultura ex-
sistentes, & animi illi, quibus arant, & semina portant ad
agrum

agrum, congrua securitate latentur. Contra quē textum nulla gaudēbit agricultor securitate, si ad eodē graui tempore messium incarcerationi ecclesiasticę cēsurę subiaceat.

Et quia cū prohibitio huius pragmaticę ob publicam vtilitatem principaliter facta fuerit, transgressor peccabit mortaliter, vel venialiter, iuxta quantitatem, vel qualitatem commodi, aut incommodi publici, ex sententia D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 4. quem sequitur ibi Caiet. & Adrian. quodlib. 6. art. 2. tradunt Innoc. Andr. & Panormitan. in cap. quin plerique, de immunit. Eccles. idem Ant. & Panormit. in cap. 2. de maiorat. & obed. vbi adducitur illud ex libro Regum, *Qui non obedierit Principi, morte moriatur.* Quod sic intelligūt omnes ibi, & in cap. nā concupiscentiam, & ibi Decius eleganter prope finem, de constitut. text. de iure regio. sic intelligendus in l. 1. 6. tit. 1. part. 1. & ibi Gregor. verb. *En la carrera de la muerte*, benē vt semper dom. Couarruu. in cap. quanuis pactum de pactis lib. 6. 2. part. §. 2. numero 7. & idem Couarr. in cap. 1. num. 16. de testam. & idem in epitome de sponsalib. 2. part. cap. 7. §. 7. num. 9. Ioann. Matien. in l. 2. tit. 2. lib. 5. nouę Compilat. gl. 3. nu. 11. & alijs in numeris congestis per Mexia Pont. in prag. panis, conclus. 6. à numero 2. necessariò ergo obseruanda erit. Nec video, cur in Ecclesiastico foro huius legis dispositio non sit seruanda, præcipue cum suprā satis manifestè probauerim in lib. I. in cap. 11. de cisionem præsentem obseruandam in fauorem clericorum, & monasteriorum, alteriusve cuiusvis Ecclesiastici: quòd si contra alios velint ecclesiastici hac vt constitutione pragmaticę, necesse est, vt aduersos se, aliosque ea vt patiantur, vt in similibus passim proce-

Q dēre